

UHASSELT

KNOWLEDGE IN ACTION

Faculteit Bedrijfseconomische Wetenschappen

master in de toegepaste economische
wetenschappen

Masterthesis

Een blik op Belgische non-profits: winstmanipulatie in een maatschappelijk relevante sector

Hannah Verleye

Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de toegepaste economische wetenschappen,
afstudeerrichting accountancy en financiering

PROMOTOR :

Prof. dr. Nadine LYBAERT

UHASSELT

KNOWLEDGE IN ACTION

www.uhasselt.be

Universiteit Hasselt
Campus Hasselt:
Martelarenlaan 42 | 3500 Hasselt
Campus Diepenbeek:
Agoralaan Gebouw D | 3590 Diepenbeek

2019
2020

Faculteit Bedrijfseconomische Wetenschappen

master in de toegepaste economische
wetenschappen

Masterthesis

Een blik op Belgische non-profits: winstmanipulatie in een maatschappelijk relevante sector

Hannah Verleye

Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de toegepaste economische wetenschappen,
afstudeerrichting accountancy en financiering

PROMOTOR :

Prof. dr. Nadine LYBAERT

Deze masterproef werd geschreven tijdens de COVID-19 crisis in 2020. Deze wereldwijde gezondheids crisis heeft mogelijk een impact gehad op het schrijf- en verwerkingsproces, de onderzoekshandelingen en de onderzoeksresultaten die aan de basis liggen van dit werkstuk.

Woord vooraf

Voor u ligt de masterproef 'Een blik op Belgische non-profits: winstmanipulatie in een maatschappelijk relevante sector'. Deze masterproef werd geschreven om mijn opleiding Toegepaste Economische Wetenschappen met afstudeerrichting Accountancy aan de UHasselt te voltooien. Het is een werkstuk dat veel tijd en energie gevergd heeft. Uiteraard ging dat gepaard met vallen en opstaan. Dankzij de hulp en ervaring van enkele belangrijke personen is het gelukt om deze masterproef tot een goed einde te brengen.

Ik wil daarom graag een woord van dank richten aan iedereen die mij gesteund heeft. In de eerste plaats mijn promotor, Prof. dr. Nadine Lybaert voor haar hulp en begeleiding tijdens dit project. Deze masterproef zou niet tot stand zijn gekomen zonder haar inbreng. Daarnaast wil ik mijn familie en vrienden bedanken voor alle aanmoediging en houvast die zij mij geboden hebben het afgelopen academiejaar.

Ik hoop dat u, als lezer, iets kan bijleren dankzij deze masterproef en voldoening zal halen uit het lezen ervan. Ik wens u veel leesplezier.

Hannah Verleye

Kasterlee, 19 mei 2020

Samenvatting

Probleemstelling

Deze masterthesis tracht licht te werpen op het economische belang van de Belgische non-profitsector en de recente juridische ontwikkelingen die toepasselijk zijn op deze bedrijfstak. Deze studie bestudeert verder winstmanipulatie bij non-profits en onderzoekt empirisch of dit fenomeen zich voordoet bij Belgische non-profitorganisaties. Uit eerder internationaal onderzoek komt naar voren dat heel wat non-profits het resultaat van de organisatie boekhoudkundig richting nul sturen. Verschillende factoren kunnen ervoor zorgen dat non-profits er belang bij hebben om hun resultaat opwaarts of neerwaarts te manipuleren tot dit nulresultaat is bereikt. Subsidies, donaties en schuldfinanciering zouden voor non-profits belangrijke drijfveren kunnen zijn om met behulp van accountingmanipulaties een resultaat gelijk aan nul te rapporteren. In deze studie wordt empirisch nagegaan of Belgische non-profits de voorkeur geven aan een nulresultaat en of dit tot stand komt met behulp van accountingmanipulaties. Er wordt tevens getest of subsidies, donaties en schuld een positief effect hebben op accountingmanipulaties. De centrale onderzoeksvraag luidt als volgt: 'Wat is de maatschappelijke relevantie van Belgische non-profits en doet winstmanipulatie zich voor in deze sector?'

Maatschappelijke relevantie van de Belgische non-profitsector

Het is onmiskenbaar dat de Belgische non-profitsector een aanzienlijk deel van de economie van ons land vertegenwoordigt. Het aantal non-profits en de tewerkstelling binnen deze sector blijft toenemen en het Belgische BBP komt mede tot stand dankzij een noemenswaardige bijdrage van vzw's en aanverwanten. De overheid erkent het economische gewicht van deze sector en dat uit zich in de integratie van Belgische non-profits in een recent nieuw wettelijk ondernemingskader. Vanaf 1 mei 2018 werd het mogelijk om een vzw failliet te verklaren. Sinds 1 november 2018 is ook de term 'onderneming' in het Wetboek van Economisch Recht uitgebreid. Elke vzw, ivzw of stichting wordt vanaf dan als volwaardige onderneming beschouwd. Daarnaast zorgde de wetgever voor een volledig nieuwe vennootschapswetgeving, die op 1 mei 2019 in werking trad. Er verscheen één wetboek voor vennootschappen, verenigingen en stichtingen. Doordat de non-profit deel uitmaakt van dat moderne wettelijk framework, erkent de overheid duidelijk het maatschappelijk belang van de sector. Boekhoudkundige verplichtingen voor bepaalde vzw's verschenen al in 2002, toen reeds een gedeelte van de verouderde vzw-wetgeving herzien werd. Één van die verplichtingen is de publicatie van een jaarrekening. Op basis van die publieke informatie ontstonden nieuwe mogelijkheden voor academisch onderzoek.

Winstmanipulatie bij Belgische non-profits

De focus van deze studie ligt op een gekend accountingfenomeen: winstmanipulatie. Het aantal studies over winstmanipulatie in de non-profitsector is erg beperkt. Deze masterthesis draagt dus bij aan een onderzoeksdomein dat nog volop in ontwikkeling is. Men zou kunnen vermoeden dat winstmanipulatie niet van toepassing is op non-profits, aangezien winst geen primair doel is voor deze bedrijfstak. Niets is echter minder waar: internationale academici wezen al eerder op de relevantie van een resultaat gelijk aan nul voor non-profits. Twee academische studies stelden dit

fenomeen ruim een decennium geleden al empirisch vast in de Belgische non-profitsector. Omdat de kwaliteit van een heel aantal jaarrekeningen die toen onderzocht werden te wensen overliet, was het waardevol om een soortgelijke studie te herhalen. Deze masterproef bevat een kwantitatieve data-analyse van 1.401 vzw-jaarrekeningen van het boekjaar 2018 die volgens het volledige model in 2019 bij de Nationale Bank van België neergelegd werden. De gegevens werden verzameld via de Bel-First databank.

Deze studie gaat na of Belgische non-profitorganisaties met de recente juridische ontwikkelingen binnen deze bedrijfstak nog steeds de voorkeur hebben voor een nulresultaat en of ze er nog in slagen die voorkeur effectief te bereiken. De huidige studie zorgt opnieuw voor bevestiging: Belgische vzw's geven nog steeds de voorkeur aan het rapporteren van een nulresultaat. De gerapporteerde resultaten in de onderzochte vzw-jaarrekeningen vertonen duidelijk een discontinuïteit rond nul.

Dit empirisch onderzoek bevestigt bovendien dat het gerapporteerde resultaat boekhoudkundig richting nul gestuurd werd. Omwille van de subjectieve aard van bepaalde accountingstandaarden lenen sommige rubrieken van de jaarrekening zich goed voor accounting winstmanipulatie. De wens om een bepaald resultaatscijfer te rapporteren kan voor non-profits de motivatie zijn om accountingmanipulaties uit te voeren. Deze Belgische non-profitstudie toont aan dat de discontinuïteit rond een gerapporteerd nulresultaat het gevolg is van accountingmanipulaties. Belgische vzw's passen accountingmanipulaties systematisch toe waardoor de verdeling van boekhoudkundige resultaten sterk geconcentreerd is rond nul.

Een non-profitorganisatie kan er specifieke belangen bij hebben om een winst- of verliescijfer boekhoudkundig weg te manipuleren. Zo blijkt uit het huidige onderzoek dat het subsidieniveau de positieve relatie tussen winst en neerwaartse accountingmanipulaties bij Belgische non-profits versterkt. Omdat de twee voorgaande academische studies in de Belgische non-profitsector tot verschillende bevindingen kwamen, was het de moeite waard om de impact van het subsidieniveau opnieuw onder de loep te nemen. De overheid houdt bij de subsidietoekenning rekening met de winstgevendheid van non-profits en ontzegt hen belangrijke subsidies als blijkt dat ze zich commercieel gedragen. Daarom heeft een non-profitorganisatie er baat bij om een winstcijfer boekhoudkundig neerwaarts te sturen om zo aanspraak te (blijven) maken op subsidies.

Een tweede specifiek belang dat een rol speelt bij neerwaartse accountingmanipulaties door Belgische non-profits, is het donatieniveau. De resultaten van de huidige studie geven een indicatie dat het donatieniveau de positieve relatie tussen winst en neerwaartse accountingmanipulaties bij Belgische non-profits eveneens versterkt. Schenkers zouden minder geneigd zijn om geld te doneren aan non-profits die een beduidend winstcijfer rapporteren, omdat ze van mening zijn dat deze organisaties omwille van hun sterke financiële positie geen donaties nodig hebben. Non-profits hebben er dus belang bij om een winstcijfer boekhoudkundig neerwaarts te sturen, indien ze sterk afhankelijk zijn van donaties. Men dient echter de nodige voorzichtigheid aan de dag te leggen bij de interpretatie van de impact van het donatieniveau. Het lijkt erop dat donaties hetzelfde modererende effect vertonen als subsidies, maar daarover geeft de empirische analyse van dit onderzoek geen volledig uitsluitsel.

De bevindingen van deze studie zijn waardevol voor alle stakeholders en beleidsmakers die hun beslissingen baseren op de jaarrekeningen van Belgische non-profits. Het gerapporteerde resultaat is misschien niet volledig objectief, maar werd mogelijk richting nul gestuurd met accountingmanipulaties. Vooral voor de subsidiërende overheid is dit inzicht belangrijk omdat subsidies de relatie tussen winst en neerwaartse accountingmanipulaties versterken. Het is zinvol voor de overheid om te weten hoe non-profits omgaan met de informatie die ze hebben over de criteria voor subsidietoekenning. Uit dit onderzoek blijkt dat het subsidieniveau wel degelijk een rol speelt bij de mate waarin Belgische non-profitorganisaties hun resultaat boekhoudkundig neerwaarts sturen. De vrees dat het rapporteren van winst leidt tot het verlies van belangrijke subsidies, verklaart deze vaststelling.

Om het onderzoeksmodel in het empirisch deel van deze studie te testen, wordt de methode van Jegers (2013) gevolgd. Deze manier om accountingmanipulaties te operationaliseren is intuïtief goed te begrijpen, maar wordt (nog) niet frequent gebruikt bij onderzoek naar accounting winstmanipulatie. De methodologie van Jegers (2013) is interessant voor wetenschappelijk onderzoek, aangezien dit de mogelijkheden om accountingmanipulaties te operationaliseren uitbreidt. De huidige studie past deze alternatieve methode toe in een nieuwe context en draagt hiermee eveneens bij aan de kennis binnen het accounting onderzoeksdomein.

Kritische beschouwing

Hoewel de gehanteerde methodologie een belangrijke bijdrage biedt aan het accounting onderzoeksdomein, is dit ook een potentiële beperking van deze studie. De impact van subsidies en/of schuldfinanciering op de relatie tussen verlies en opwaartse accountingmanipulaties kon niet getest worden. De operationalisering van opwaartse accountingmanipulaties zorgde voor een te klein aantal observaties in de steekproef waardoor een betrouwbare statistische analyse van de modererende effecten niet mogelijk was. Het is logisch dat neerwaartse accountingmanipulaties vaker voorkomen dan positieve. Het is immers makkelijker om winst te 'verstoppen' met neerwaartse accountingmanipulaties. Een verlies boekhoudkundig wegwerken is veel moeilijker omdat de organisatie dan onbestaande winst moet 'creëren' met opwaartse manipulaties. Het zou kunnen dat opwaartse winstmanipulatie gewoon niet frequent voorkomt bij Belgische non-profits. Om hierover zekerheid te verkrijgen is het nuttig om het onderzoeksmodel van deze studie met een andere methode te testen. Indien verschillende methodes aangeven dat opwaartse winstmanipulatie slechts bij een beperkt aantal Belgische vzw's voorkomt, kan overtuigd gesteld worden dat dit fenomeen zich in deze bedrijfstak niet frequent voordoet. Daarnaast gaf de statistische analyse geen zekerheid over het effect van donaties op neerwaartse accountingmanipulaties, in het geval van een positief ongemanipuleerd resultaat (winst). Het zou kunnen dat een andere manier van testen het modererende effect van donaties wel eenduidig kan vaststellen.

Inhoudsopgave

Woord vooraf
Samenvatting
Inhoudsopgave

Deel 1: Inleiding	1
1. Probleemstelling.....	1
2. Onderzoeksvragen.....	2
3. Onderzoeksaanpak	3
4. Structuur	3
Deel 2: Literatuurstudie	5
Hoofdstuk 1: Non-profitsector België	5
1.1 Economisch belang van de Belgische non-profitsector.....	5
1.2 Nieuw wettelijk ondernemingskader	6
1.3 Financiële rapportering door Belgische non-profits	7
1.4 Kwaliteit van de eerste financiële rapportering door vzw's	10
Hoofdstuk 2: Winstmanipulatie.....	13
2.1 Winstmanipulatie: definitie	13
2.2 Accounting winstmanipulatie in de non-profitsector: nulresultaat.....	15
2.3 Asymmetrische kostenperceptie.....	15
2.4 Verlies vermijden: opwaartse winstmanipulatie	16
2.5 Winst beperken: neerwaartse winstmanipulatie	18
Deel 3: Empirisch onderzoek	23
Hoofdstuk 3: Hypotheseontwikkeling	23
3.1 Rapportering van een nulresultaat als gevolg van accountingmanipulaties.....	23
3.2 Subsidies.....	24
3.3 Donaties.....	25
3.4 Schuldfinanciering	25
3.5 Onderzoeksmodel.....	26
Hoofdstuk 4: Onderzoeksopzet.....	27
4.1 Dataverzameling	27
4.2 Centrale variabelen	28
4.3 Controlevariabelen	30
4.4 Statistische analyse	31
Hoofdstuk 5: Beschrijvende analyse	33
5.1 Beschrijvende statistiek.....	33
5.2 Samenstelling 'MBMR'	33

5.3 Subsidies en donaties	35
5.4 Samenstelling 'schuldgraad'	36
Hoofdstuk 6: Hypothesetoetsing	37
6.1 Discontinuïteitstest.....	37
6.2 Correlatietest	39
6.3 Regressieanalyse H_3 en H_5	40
6.4 Regressieanalyse H_4 en H_6	42
6.5 Discussie	42
Deel 4: Conclusie	45
1. Algemene conclusie	45
2. Beperkingen en suggesties voor verder onderzoek	46
Bibliografie.....	49
Lijst met figuren	
Figuur 1. Boekhoudkundige verplichtingen o.b.v. groottecriteria	10
Figuur 2. Kosten geassocieerd met het rapporteren van winst of verlies in de non-profitsector ...	15
Figuur 3. Onderzoeksmodel.....	26
Figuur 4. Resultaat van het boekjaar.....	37
Figuur 5. Cashflow	39
Lijst met tabellen	
Tabel 1. Sectorindeling en spreiding gebaseerd op NACE-BEL.....	31
Tabel 2. Beschrijvende statistieken.....	33
Tabel 3. MBMR.....	34
Tabel 4. Rapportering niet-kaskosten	34
Tabel 5. Rapportering niet-kaskosten van bedrijfsaard	34
Tabel 6. Rapportering niet-kaskosten van financiële aard	35
Tabel 7. Rapportering uitzonderlijke niet-kaskosten.....	35
Tabel 8. Rapportering subsidies en donaties	36
Tabel 9. Financiële schuld	36
Tabel 10. Schuldgraad.....	36
Tabel 11. Discontinuïteitstest 'resultaat van het boekjaar'.....	38
Tabel 12. Discontinuïteitstest 'resultaat van het boekjaar/totale activa'	38
Tabel 13. Correlaties tussen (de absolute waarde van) CF en (de absolute waarde van) MBMR ...	40
Tabel 14. Regressieanalyse: verklaren van de (absolute waarde van) 'negatief MBMR'	41
Tabel 15. Regressieanalyse: verklaren van de (absolute waarde van) 'negatief MBMR' (robuustheidstest)	42

Deel 1: Inleiding

De eerste sectie van deze inleiding kaart de probleemstelling aan. Hiermee wordt de relevantie van het onderwerp van deze masterthesis duidelijk. Vervolgens worden de onderzoeksvragen, een kort overzicht van de onderzoeksaanpak en de structuur toegelicht.

1. Probleemstelling

Het is onmiskenbaar dat de Belgische non-profitsector een aanzienlijk deel van de economie van ons land vertegenwoordigt. Het aantal non-profits en de tewerkstelling binnen deze sector blijft toenemen (Graydon Belgium, 2018b) en het Belgische BBP komt mede tot stand dankzij een noemenswaardige bijdrage van vzw's en aanverwanten (Rigo, Biernaux, & Volon, 2017). Dit vertaalt zich ook in recente ontwikkelingen op juridisch vlak: een verruimd wettelijk ondernemingskader, waarin de wetgever de non-profitsector expliciet geïntegreerd heeft (Graydon Belgium, 2018a). Er werd echter in 2002 al een gedeelte van de verouderde Belgische vzw-wetgeving herzien, waarbij aan bepaalde vzw's heel wat boekhoudkundige verplichtingen opgelegd werden (Jegers, 2013; Matheï, 2019; Verbruggen, 2011). Omdat dit voor die vzw's een enorme aanpassing inhield, werd een overgangperiode van enkele jaren voorzien. Dit betekende dat in 2007 de eerste jaarrekeningen van verenigingen en stichtingen publiek beschikbaar werden gesteld via de Balanscentrale van de Nationale Bank van België (Verbruggen, 2011). Die publieke informatie gaf aanleiding tot nieuwe mogelijkheden voor academisch accountingonderzoek.

Binnen accountingonderzoek is winstmanipulatie of *earnings management* een belangrijk onderwerp (Verbruggen & Christiaens, 2012). Omdat winst geen primair doel is voor een non-profit, zou men kunnen verwachten dat winstmanipulatie zich niet voordoet in deze sector. Niets is echter minder waar: er zijn wetenschappelijke studies die het bestaan ervan duidelijk bevestigen. In tegenstelling tot de for-profitsector is het aantal onderzoeken omtrent winstmanipulatie in de non-profitsector beperkt (Ballantine, Forker, & Greenwood, 2007; Jegers, 2010b, 2013; Verbruggen & Christiaens, 2012), maar wel overtuigend (Verbruggen & Christiaens, 2012). De weinige internationale onderzoeken die dit topic toch behandelen, bestuderen non-profitziekenhuizen in de Verenigde Staten (Barniv, Danvers, & Healy-Burress, 2005; Frank, Salkever, & Mitchell, 1989; Leone & Van Horn, 2005), Nederlandse non-profitziekenhuizen (Bouwens, Hollander, & Schaepkens, 2004), National Health Service Trusts in het Verenigd Koninkrijk (Ballantine et al., 2007), en Amerikaanse non-profits in het algemeen (Omer & Yetman, 2003).

Winstmanipulatie in de Belgische non-profitsector werd bij het verschijnen van de eerste vzw-jaarrekeningen volgens de vzw-wet 2002 geanalyseerd door Jegers (2013) en Verbruggen & Christiaens (2012). Die eerste Belgische non-profitjaarrekeningen dateren ondertussen al van ruim een decennium geleden en een heel aantal bleek van gebrekkige kwaliteit (Verbruggen, Christiaens, & Milis, 2011). Dat zou vandaag echter veranderd kunnen zijn. Het is immers aannemelijk dat Belgische non-profitorganisaties ondertussen beter vertrouwd zijn met boekhoudkundige standaarden en meer ervaring hebben met financiële rapportering. Een studie die winstmanipulatie

bij Belgische non-profits opnieuw onder de loep neemt, biedt dan ook een opmerkelijke meerwaarde voor dit onderzoeksdomein.

2. Onderzoeksvragen

Deze masterthesis tracht licht te werpen op het economische belang van de Belgische non-profitsector en de recente juridische ontwikkelingen die toepasselijk zijn op deze bedrijfstak. Verder wordt winstmanipulatie bij non-profits bestudeerd en onderzocht of dit fenomeen zich voordoet bij Belgische non-profitorganisaties. Uit eerder onderzoek komt naar voren dat heel wat non-profits het resultaat van de organisatie boekhoudkundig richting nul sturen (Jegers, 2013; Leone & Van Horn, 2005; Verbruggen & Christiaens, 2012). Verschillende factoren kunnen ervoor zorgen dat non-profits er belang bij hebben om hun resultaat opwaarts of neerwaarts te manipuleren tot dit nulresultaat is bereikt. Subsidies (Verbruggen & Christiaens, 2012), donaties (Frank et al., 1989) en schuldfinanciering (Bouwens et al., 2004; Leone & Van Horn, 2005) zouden voor non-profits belangrijke drijfveren kunnen zijn om met behulp van accountingmanipulaties een resultaat gelijk aan nul te rapporteren. In deze studie wordt empirisch nagegaan of Belgische non-profits de voorkeur geven aan een nulresultaat en of dit tot stand komt met behulp van accountingmanipulaties. Er wordt tevens getest of subsidies, donaties en schuld een positief effect hebben op accountingmanipulaties.

De volgende centrale onderzoeksvraag en deelvragen worden geformuleerd:

Centrale onderzoeksvraag:

Wat is de maatschappelijke relevantie van Belgische non-profits en doet winstmanipulatie zich voor in deze sector?

Deelvragen:

- Wat is het belang van de non-profitsector in de Belgische economie?
- Welke recente juridische wijzigingen hebben een impact op Belgische non-profits?
- Welke regelgeving inzake financiële rapportering is toepasselijk op de Belgische non-profitsector?

- Wat is winstmanipulatie?
- Op welke manier doet winstmanipulatie zich voor bij non-profits?
- Waarom sturen non-profits hun resultaat boekhoudkundig richting nul?

- Geven Belgische non-profitorganisaties de voorkeur aan het rapporteren van een nulresultaat?
- Sturen Belgische non-profitorganisaties hun resultaat richting nul met accountingmanipulaties?
- Worden accountingmanipulaties versterkt door bepaalde factoren?
  - Hebben subsidies een positief effect op accountingmanipulaties?
  - Hebben donaties een positief effect op accountingmanipulaties?
  - Heeft schuld een positief effect op accountingmanipulaties?

3. Onderzoeksaanpak

Het eerste deel van de onderzoeksvragen wordt onderzocht aan de hand van een literatuurstudie. Om de eerste twee deelvragen te beantwoorden, wordt gebruik gemaakt van praktijkgerichte studies van onder meer Graydon Belgium en de Koning Boudewijnstichting. Het Belgisch Wetboek Economisch recht, het Wetboek van Vennootschappen en Verenigingen en de website van de Nationale Bank van België vormen de basis voor de analyse van de derde deelvraag. Voor de vierde, vijfde en zesde deelvraag in verband met winstmanipulatie, wordt academische literatuur bestudeerd. GoogleScholar en de universiteitsbibliotheek van de UHasselt zijn de voornaamste databanken die online geraadpleegd werden. Het resterende tweede deel van de onderzoeksvragen wordt beantwoord met behulp van een empirisch kwantitatief onderzoek. Data uit de Bel-first databank worden verzameld en geanalyseerd met behulp van Excel en het statistisch programma SPSS.

4. Structuur

Hoofdstuk 1 van de literatuurstudie geeft een overzicht van het huidige belang van de non-profitsector in de Belgische economie, waarbij aandacht wordt besteed aan de recente wettelijke wijzigingen die hiermee verband houden. Vervolgens zoomt de literatuurstudie in op verplichtingen inzake financiële rapportering die aan Belgische non-profits opgelegd worden. Het tweede literatuurhoofdstuk bespreekt wat winstmanipulatie precies is, hoe dit fenomeen toepasselijk is in de non-profitsector en waarom non-profits er belang bij hebben om hun resultaat boekhoudkundig richting nul te sturen. Op basis van hoofdstuk 2 van de literatuurstudie wordt een onderzoeksmodel met hypothesen ontwikkeld. Dit onderzoeksmodel wordt empirisch getest om het tweede deel van de onderzoeksvragen te beantwoorden. Er wordt nagegaan of Belgische non-profitorganisaties verkiezen om een nulresultaat te rapporteren in hun jaarrekening en of ze hun resultaat boekhoudkundig richting nul sturen. Bovendien wordt de impact van subsidies, donaties en schuld op accountingmanipulaties getest. Deze masterthesis eindigt met een discussie van de empirische resultaten en een conclusie waarin zowel de implicaties en beperkingen van deze studie, als suggesties voor verder onderzoek aan bod komen.

Deel 2: Literatuurstudie

In het eerste hoofdstuk van dit deel wordt het huidige economische belang van de Belgische non-profitsector geëxploreerd, waarbij ook de recente juridische ontwikkelingen die hieraan gerelateerd zijn, gekaderd worden. Deze uiteenzetting schetst een beeld van de maatschappelijke relevantie van deze sector. Daarna volgt een blik op de boekhoudkundige verplichtingen die door de vzw-wet van 2 mei 2002 aan non-profits opgelegd werden en in welke mate dit tot bruikbare financiële informatie leidde. Het tweede deel van de literatuurstudie spitst zich toe op één aspect van financiële rapportering: winstmanipulatie. Er wordt besproken wat dit fenomeen precies is en hoe het zich voordoet in de non-profitsector. Verschillende theoretische en empirische bevindingen worden samengebracht en vormen de basis van waaruit een onderzoeksmodel ontwikkeld wordt.

Hoofdstuk 1: Non-profitsector België

1.1 Economisch belang van de Belgische non-profitsector

De non-profitsector maakt een belangrijk deel uit van de Belgische economie. Handelsinformatieverancier Graydon Belgium N.V. omschreef in 2018 de impact van de non-profit zelfs als 'verrassend groot' (Graydon Belgium, 2018a). Vzw's en aanverwanten creëren heel wat werkgelegenheid (Graydon Belgium, 2018a, 2018b; Koning Boudewijnstichting, 2019; Rigo et al., 2017) en leveren een aanzienlijke bijdrage aan het BBP van ons land (Rigo et al., 2017). Het is echter niet zo eenvoudig om de exacte omvang van de Belgische non-profitsector correct in kaart te brengen. De Kruispuntbank Ondernemingen bevat heel wat anomalieën en maakt geen onderscheid tussen slapende organisaties en diegene die effectief een activiteit ontplooien (Graydon Belgium, 2018b). Daarom leidt een telling van het aantal non-profitentiteiten die geregistreerd zijn bij de KBO niet tot een juist overzicht van de sector. Studies zoals die van Graydon Belgium (2018b), de Koning Boudewijnstichting (2019) en Rigo et al. (2017) die (een deel van) het Belgische non-profitlandschap trachten te schetsen, bieden een waardevolle oplossing voor dit probleem.

Het is zinvol om allereerst aan te duiden welke organisaties de Belgische non-profitsector precies omvat. Deze bedrijfstak bestaat uit drie belangrijke entiteiten (FOD Justitie; Graydon Belgium, 2018b):

Vereniging zonder winstoogmerk (vzw) (FOD Justitie):

Een vereniging zonder winstoogmerk is een groep natuurlijke personen of rechtspersonen die een belangeloos doel nastreven. De vzw bestaat uit ten minste twee personen. De leden van een vzw mogen geen vermogensvoordeel genieten door de vzw.

Internationale vereniging zonder winstoogmerk (ivzw) (FOD Justitie):

De internationale vereniging zonder winstoogmerk is een groepering van natuurlijke personen of rechtspersonen die een belangeloos doel van internationaal nut nastreeft. Deze rechtsvorm vertoont gelijkenissen met de vzw, maar heeft ook haar eigen specifieke kenmerken.

Stichting (FOD Justitie):

Een stichting is een rechtspersoon zonder leden, opgericht door een rechtshandeling van één of meer personen, stichters genoemd. Het vermogen van de stichting dient om een belangeloos doel na te streven in het kader van één of meer welbepaalde activiteiten.

Op basis van een recente studie van Graydon Belgium, telde België op 1 januari 2018 ruim 150.000 non-profitorganisaties, waarvan 97% een vzw is (Graydon Belgium, 2018b). Die vaststelling vereist al onmiddellijk wat nuancering, want van de totale Belgische non-profitpopulatie leidt 46% een slapend of sluimerend bestaan. Uiteindelijk is slechts een ruime helft van die 150.000 non-profits die geregistreerd zijn in de Kruispuntbank Ondernemingen werkelijk actief (Graydon Belgium, 2018b). Dat neemt echter niet weg dat deze organisaties instaan voor een belangrijk economisch belang dat blijft toenemen (Graydon Belgium, 2018b; Rigo et al., 2017).

In 2018 bleek dat de populatie non-profits op tien jaar tijd gegroeid was met 13,88% en binnen de groep grote en zeer grote non-profitorganisaties bedroeg die groei zelfs meer dan 35% (Graydon Belgium, 2018b). Niet alleen het aantal non-profits blijft stijgen, ook de toename in tewerkstelling in deze sector is opmerkelijk, zo blijkt uit gepubliceerde sociale balansen. Van het totale aantal nieuwe jobs dat in tien jaar voorafgaand aan 2018 in de ondernemingswereld gecreëerd werd, situeerde 45,4% zich in de non-profit (Graydon Belgium, 2018b). Volgens het rapport *Barometer van verenigingen 2018* van de Koning Boudewijnstichting waren er eind 2017 329.642 mensen tewerkgesteld bij Belgische verenigingen en stichtingen (Koning Boudewijnstichting, 2019). Graydon Belgium (2018b) rapporteerde in 2018 dan weer een aantal van 400.000 FTE's die binnen de gehele non-profit werkzaam zijn. De non-profitsector beschikt bovendien over een uitstekende financiële gezondheidsgraad: slechts 1,48% van de non-profits bevindt zich in een gevarezone, terwijl dat bij de 'klassieke' Belgische bedrijven ruim 10% is (Graydon Belgium, 2018b).

1.2 Nieuw wettelijk ondernemingskader

De erkenning van de impact van de Belgische non-profit op onze economie uit zich in een erg recent nieuw wettelijk kader, als gevolg van een jarenlange mentaliteitswijziging (Graydon Belgium, 2018a, 2018b). Volgens Tine Holvoet, *senior research associate* aan Vlerick Business School, focust men te veel op snelle internationale groeiers wanneer het over ondernemerschap gaat (Graydon Belgium, 2018a). Holvoet noemt dit soort organisaties 'gazelles': scale-ups die snel groeien en meestal internationaal actief zijn. In België werden enkel bvba's (nu bv's) en nv's als 'echte' ondernemingen aanzien, wat duidt op een verouderd en eng ondernemerschapbegrip (Graydon Belgium, 2018b). Vzw's worden steevast uitgesloten van die gazelle-typologie, hoewel ze nochtans meestal financieel gezond zijn en heel wat mensen tewerkstellen (Graydon Belgium, 2018a). Ondernemerschap moet veel breder gezien worden dan enkel een bedrijf dat winst wil maken om vennoten of aandeelhouders te verrijken: dat is het idee dat de wetgever gevolgd heeft bij de verruiming van het wettelijk ondernemingskader (Graydon Belgium, 2018a).

Vanaf 1 mei 2018 werd het mogelijk om een vzw failliet te verklaren (Koning Boudewijnstichting, 2019; Matheï, 2019). Sinds 1 november 2018 is ook de term 'onderneming' in het Wetboek van

Economisch Recht uitgebreid. Elke vzw, ivzw of stichting wordt vanaf dan als volwaardige onderneming beschouwd (Graydon Belgium, 2018a; Koning Boudewijnstichting, 2019; Matheï, 2019). Daarnaast zorgde de wetgever voor een volledig nieuwe vennootschapswetgeving, die op 1 mei 2019 in werking trad (Graydon Belgium, 2018a; Koning Boudewijnstichting, 2019; Matheï, 2019). Er verscheen één wetboek voor vennootschappen, verenigingen en stichtingen. Doordat de non-profit deel uitmaakt van dat moderne wettelijk framework, erkent de overheid duidelijk het economische belang van de sector (Graydon Belgium, 2018a).

Het nieuwe Wetboek van Vennootschappen en Verenigingen tracht komaf te maken met de mythe dat een vzw geen winst zou mogen maken (Graydon Belgium, 2018a). Het is de bedoeling dat een vzw de (mogelijke) winst investeert in het maatschappelijke doel van de organisatie en bijgevolg mag een vzw die winst nooit uitkeren aan leden. Er blijft onder de nieuwe wetgeving slechts één wezenlijk verschil bestaan tussen verenigingen en vennootschappen: het uitkeringsverbod (De Wulf, 2019; Graydon Belgium, 2018a; Matheï, 2019). Voor het verschijnen van het nieuwe WVV moest men terugvallen op de oude vzw-wet uit 1921, waarin een dubbel verbod voor verenigingen was opgenomen, nl. een verbod om daden van koophandel te stellen en een verbod van winstoogmerk (De Wulf, 2019; Matheï, 2019). Onder de nieuwe wetgeving (WVV) kunnen vzw's in hoofdzaak of zelfs enkel economische activiteiten uitoefenen, wat bij vroegere wet verboden was (Matheï, 2019). Het verbod van winstoogmerk blijft bestaan, waarbij benadrukt wordt dat dit niet betekent dat een vzw geen winst mag maken, maar dat de vzw de winst niet mag uitkeren, tenzij voor belangeloze doeleinden (De Wulf, 2019; Graydon Belgium, 2018a; Matheï, 2019).

De non-profitsector leeft en de Belgische wetgever heeft hier klaarblijkelijk aandacht voor. Deze recente juridische modernisering is echter niet de eerste met impact op het vzw-landschap. In 2002 werd al een gedeelte van de verouderde Belgische vzw-wetgeving herzien, waarbij er aan bepaalde vzw's heel wat boekhoudkundige verplichtingen opgelegd werden, waaronder het publiceren van een jaarrekening.

1.3 Financiële rapportering door Belgische non-profits

De Belgische rechtsvorm 'vereniging zonder winstoogmerk' bestaat al heel lang. Het eerste juridische kader dat op deze organisaties van toepassing was, dateert van 1921: de zogenaamde 'vzw-wet' (Matheï, 2019). Die vzw-wet werd in 2002 voor het eerst grondig herzien. Verschillende boekhoudkundige verplichtingen voor vzw's werden toen ingevoerd om zo uniformiteit en transparantie te verbeteren (Jegers, 2013; Matheï, 2019; Verbruggen, 2011). De toepassingsfeer voor publicatieverplichtingen richtte zich op grote en zeer grote verenigingen (De Lembre, Balestra, & Christiaens, 2004). Voordien waren de vereisten voor financiële rapportering in de non-profitsector minimaal, en publicatie was niet verplicht (Jegers, 2013). Enkel voor specifieke categorieën van non-profitorganisaties, zoals ziekenhuizen en universiteiten, bestond voor 2002 al wel een wetgevend kader in verband met financiële rapportering. Die specifieke regelgeving bleef nog steeds van kracht, ook na het invoeren van de boekhoudregelgeving voor vzw's in 2002 (Jegers, 2013).

In 2019 kreeg de vzw-wet opnieuw een update dankzij de integratie van de non-profitsector in het nieuwe Wetboek van Vennootschappen en Verenigingen. De boekhoudkundige verplichtingen die in

2002 aan Belgische vzw's opgelegd werden, blijven nog steeds van kracht. De basis voor het onderscheid voor boekhoudkundige verplichtingen in de wet van 2 mei 2002 was de grootte van de vzw (De Lembre et al., 2004). Die groottecriteria zijn echter enigszins gewijzigd bij het verschijnen van het nieuwe Wetboek van Vennootschappen en Verenigingen op 1 mei 2019 (Matheï, 2019). De basisstructuur werd behouden, maar er zijn toch wat aanpassingen doorgevoerd. Hierdoor is de grootte-opdeling behoorlijk ingewikkeld geworden. De boekhoudkundige verplichtingen voor vzw's zijn nu enerzijds terug te vinden in het Wetboek Economisch Recht en het bijhorende Koninklijk Besluit en anderzijds in het WVV (Matheï, 2019). In de volgende paragrafen worden de criteria toegelicht die bepalen of er een dubbele of vereenvoudigde boekhouding gevoerd moet worden, tot welke groottecategorie (groot, klein of micro) een vzw of stichting behoort en welke openbaarmakingsvereisten voor de jaarrekening hieraan verbonden zijn.

Dubbele of vereenvoudigde boekhouding

Het eerste belangrijke onderscheid voor non-profits inzake boekhoudwetgeving is de verplichting tot het voeren van een dubbele boekhouding of de mogelijkheid om voor een vereenvoudigde boekhouding te kiezen.

Verenigingen en stichtingen die meer dan één van de hieronder vermelde criteria overschrijden, moeten een **dubbele boekhouding** voeren en leggen hun jaarrekening neer bij de Balanscentrale van de Nationale Bank van België:

- Jaargemiddelde aantal werknemers: 5 FTE (full-time equivalent)
- Andere dan niet-recurrente ontvangsten: 334.500 euro
- Bezittingen: 1.337.000 euro
- Schulden: 1.337.000 euro

Verenigingen en stichtingen die niet meer dan één van de bovengenoemde criteria overschrijden mogen een **vereenvoudigde boekhouding** voeren (art. III.85 §2 WER, art 3:47 WVV en art 3:51 WVV). De verenigingen en stichtingen die kiezen voor een vereenvoudigde boekhouding, kunnen tevens een **vereenvoudigd model van jaarrekening** gebruiken (NBB). De jaarrekening moet in dat geval neergelegd worden bij de griffie van de ondernemingsrechtbank van de zetel van de rechtspersoon (NBB).

Jaarrekening volgens volledig, verkort of micromodel

Naast het onderscheid tussen een dubbele en vereenvoudigde boekhouding, maakt de wetgeving nog een andere opdeling om te bepalen volgens welk model de vereniging of stichting haar jaarrekening dient neer te leggen. Verenigingen en stichtingen die een volledige boekhouding voeren, vallen ofwel onder de categorie 'groot' ofwel onder de categorie 'klein' en gebruiken respectievelijk het volledige model en het verkorte model. Indien verenigingen en stichtingen die een vereenvoudigde boekhouding mogen voeren voldoen aan de microcriteria, kunnen zij het micromodel gebruiken om hun jaarrekening neer te leggen.

Een vereniging of stichting is **groot** indien zij op de balansdatum van het laatst afgesloten boekjaar meer dan één van de volgende criteria overschrijdt:

- Jaargemiddelde aantal werknemers: 50 FTE
- Jaaromzet, exclusief btw: 9.000.000 euro
- Balanstotaal: 4.500.000 euro

Grote verenigingen en stichtingen gebruiken het **volledige model** voor vzw's en stichtingen voor hun jaarrekening (NBB) en zijn verplicht een commissaris aan te stellen voor de wettelijke controle van de jaarrekening (Matheï, 2019).

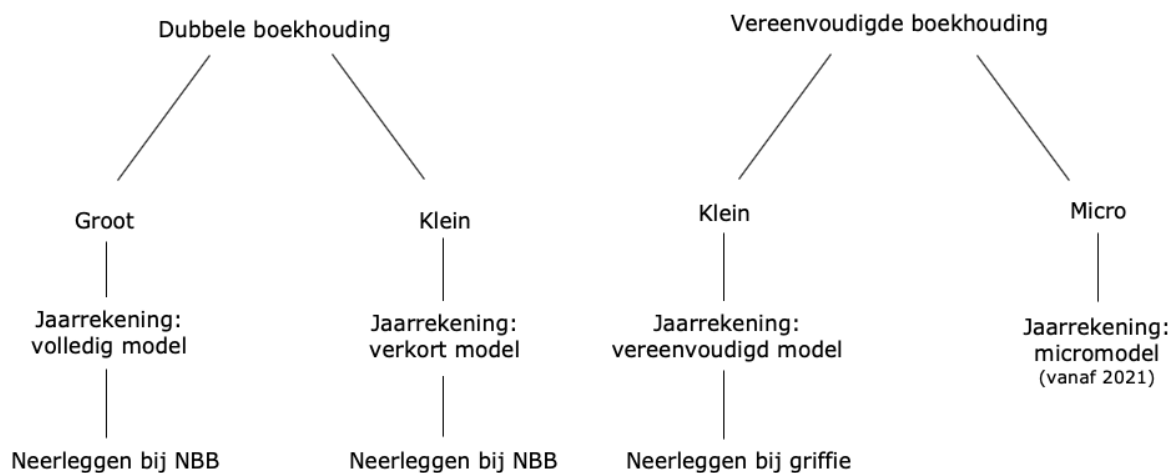
Een vereniging of stichting is **klein** indien zij op de balansdatum van het laatst afgesloten boekjaar niet meer dan één van de bovengenoemde criteria overschrijdt (art 1:28 WVV en art 1:30 WVV). Kleine verenigingen en stichtingen kunnen het **verkort model** van de jaarrekening voor vzw's en stichtingen gebruiken (NBB).

Een vzw, ivzw of stichting behoort tot de categorie **micro** indien zij op balansdatum van het laatst afgesloten boekjaar niet meer dan één van de volgende criteria overschrijdt (art. 1:29 WVV en art. 1:31 WVV):

- Jaargemiddelde aantal werknemers: 10 FTE
- Jaaromzet, exclusief btw: 700.000 euro
- Balanstotaal: 350.000 euro

Microverenigingen en -stichtingen kunnen het **micromodel** van de jaarrekening voor vzw's en stichtingen gebruiken. Het standaardmodel van het microschemata zal echter pas in 2021 beschikbaar zijn (NBB). Het enige onderscheid in boekhoudverplichtingen tussen een micro-vzw en een kleine vzw die een vereenvoudigde boekhouding voert, is het jaarrekeningmodel (Matheï, 2019).

De structuur van de boekhoudkundige verplichtingen, die afhankelijk zijn van de grootte van de non-profitorganisatie, wordt in figuur 1 samengevat.

Figuur 1. Boekhoudkundige verplichtingen o.b.v. groottecriteria

1.4 Kwaliteit van de eerste financiële rapportering door vzw's

Jaarrekeningpublicatie werd door de herziening van de vzw-wet in 2002 voor het eerst verplicht voor een heel aantal vzw's. Na een overgangperiode werden de eerste non-profitjaarrekeningen in 2007 publiek beschikbaar gesteld. Graydon Belgium (2018b) rapporteert dat de non-profitorganisaties die een jaarrekening volgens verkort of volledig schema neerleggen bij de Nationale Bank van België op 10 jaar tijd met meer dan een derde of 35,27% gegroeid is, wat de groei van het aantal non-profits in het algemeen beduidend overstijgt (13,88%). Die publicatieplichtige vzw's zijn erg belangrijk voor de Belgische economie. Ze zorgen immers voor minstens drie vierde van de werkgelegenheid binnen de non-profitsector (Graydon Belgium, 2018b).

Verbruggen et al. (2011) testten de 'formele' kwaliteit van de eerste jaarrekeningen van Belgische non-profitorganisaties aan de hand van een *compliance index*. Die index bestaat uit 19 tests waarbij wordt nagegaan in welke mate die eerste jaarrekeningen voldoen aan de basiscriteria van de 'Generally Accepted Accounting Principals' (GAAP), ofwel Belgische algemeen aanvaarde boekhoudregels die op de non-profitsector van toepassing zijn. Opdat een jaarrekening een waarachtig, getrouw en eerlijk beeld zou geven, moet aan vier vereisten voldaan zijn: objectiviteit, informatiekwaliteit, periodiciteit en voorzichtigheid (Verbruggen et al., 2011). De *compliance index* van Verbruggen et al. (2011) bestaat uit kwantificeerbare maatstaven, gerelateerd aan die vier vereisten en rechtstreeks te observeren aan de hand van financiële rapportering. Voorbeelden van de 19 tests uit de *compliance index* zijn: tijdige neerlegging bij de NBB, goedkeuring door een externe auditor, openbaarmaking van het auditrapport, gebruik van een externe accountant, openbaarmaking van boekhoudkundig beleid, het rapporteren van debiteuren en crediteuren en kwalitatieve informatie over voorzieningen.

Op basis van deze indextest werd vastgesteld dat een behoorlijk aantal non-profitjaarrekeningen een gebrek aan kwaliteit vertoonden (Verbruggen et al., 2011). Verbruggen et al. (2011) opperden dan ook voor meer monitoring, stimulering en controle inzake jaarrekeningkwaliteit, gezien het groeiende belang van de non-profitsector en de alsmaar toenemende vraag naar financiële verantwoording en transparantie. De kwaliteit van gepubliceerde jaarrekeningen bepaalt immers de bruikbaarheid ervan

(Verbruggen et al., 2011). Jaarrekeningen bevatten belangrijke informatie voor stakeholders van de organisatie, maar die informatie is pas betekenisvol als de kwaliteit van de rapportering gegarandeerd is. De kwaliteit van financiële rapportering wordt wel bewaakt door boekhoudkundige standaarden en een externe audit (indien verplicht), maar blijft afhankelijk van de inzet van de organisatie om die standaarden volledig na te leven (Verbruggen et al., 2011).

Hoofdstuk 2: Winstmanipulatie

Het tweede hoofdstuk van de literatuurstudie spitst zich toe op winstmanipulatie. Dit onderwerp krijgt binnen het accountingonderzoek behoorlijk wat aandacht, vooral bij for-profitorganisaties. Eerst wordt besproken wat winstmanipulatie precies is en vervolgens wordt bekeken hoe en waarom dit fenomeen ook toepasselijk is op de non-profitsector. Een figuur uit Leone & Van Horn (2005) vormt de basis om wetenschappelijke literatuur over dit topic samen te brengen.

2.1 Winstmanipulatie: definitie

Binnen het accounting onderzoeksdomein is winstmanipulatie of *earnings management* een belangrijk onderwerp (Verbruggen & Christiaens, 2012). Alvorens na te gaan hoe dit fenomeen zich voordoet bij non-profits is het belangrijk om goed te begrijpen wat winstmanipulatie precies inhoudt.

Verbruggen & Christiaens (2012) geven aan dat academici vaak verwijzen naar Healy & Wahlen (1999) om winstmanipulatie te definiëren:

“Earnings management occurs when managers use judgement in financial reporting & in structuring transactions to alter financial reports to either mislead some stakeholders about the underlying economic performance of the company or to influence contractual outcomes that depend on reported accounting numbers.” (Healy & Wahlen, p. 368)

Verbruggen & Christiaens (2012) beargumenteren dat winstmanipulatie niet beperkt blijft tot de for-profitbedrijfstak. Healy & Wahlen (1999) gebruiken de term ‘*company*’ in hun definitie, maar benadrukken niet dat ze hiermee enkel *for-profit companies* beogen. De toonaangevende studie van Healy & Wahlen (1999) is dus eveneens toepasbaar op non-profitorganisaties: zij vallen immers ook onder de noemer ‘*company*’ (Verbruggen & Christiaens, 2012). Omwille van het toenemende economische belang van de non-profitsector (Graydon Belgium, 2018b; Koning Boudewijnstichting, 2019; Rigo et al., 2017) wordt financiële rapportering uitermate relevant voor verschillende stakeholders en beleidsmakers (Verbruggen & Christiaens, 2012). Belgische non-profits opereren in een maatschappij die steeds meer transparantie en verantwoording vraagt (Jegers, 2013; Matheï, 2019; Verbruggen, 2011) waardoor hun economische prestaties gemonitord worden en winstmanipulatie van belang kan zijn (Verbruggen & Christiaens, 2012).

Jegers (2013) definieert het begrip ‘(winst)manipulatie’ als volgt:

“The term ‘manipulation’ is to be understood as trying to show a predetermined value of earnings different from the one which would have been obtained if there would have been no such predetermined value.” (Jegers, p. 954)

Winstmanipulatie veronderstelt dat bedrijven bepaalde resultaatcijfers als beter percipiëren dan andere en dus ook proberen om dat geprefereerde resultaat te rapporteren (Jegers, 2013). De term ‘manipulatie’ hoeft niet noodzakelijk een negatieve connotatie met zich mee te dragen, hoewel dit soms wel het geval is. Zo werd winstmanipulatie bijvoorbeeld in verband gebracht met frauduleuze financiële rapportering (Perols & Lougee, 2011) en heeft de vaak geciteerde definitie van Healy &

Wahlen (1999) een negatieve ondertoon. Een andere studie toont op basis van *agency theory* dan weer aan dat winstmanipulatie een positief effect zou hebben op de waarde van het bedrijf (Jiraporn, Miller, Yoon, & Kim, 2008). Of winstmanipulatie goed of slecht is voor een organisatie en diens stakeholders heeft misschien ook wel te maken met de manier waarop het gebeurt. Een vooraf bepaald resultaatcijfer rapporteren kan immers zowel aan de hand van wettelijk geaccepteerde technieken als met onwettelijke methoden (Jegers, 2013). Jegers (2013) maakt een onderscheid tussen wat hij échte winstmanipulatie noemt en accounting of boekhoudkundige winstmanipulatie.

Echte winstmanipulatie gebeurt wanneer men reële transacties herschikt tussen verschillende boekjaren (Jegers, 2013). Managers kunnen willekeurige kosten laten toe- of afnemen wanneer het jaareinde nadert, om het resultaat van het boekjaar zo dicht bij de gewenste waarde te krijgen (Hoerger, 1991; Leone & Van Horn, 2005). Hoewel echte winstmanipulatie interessant kan zijn op korte termijn, heeft het vaak ongewenste gevolgen op lange termijn. Dit fenomeen kan er immers toe leiden dat het bedrijf inconsistente service of kwaliteit levert en het werkt inefficiëntie in de hand (Leone & Van Horn, 2005). De visie van Healy & Wahlen (1999) geeft aan dat winstmanipulatie ongepast is als een misallocatie van economische middelen resulteert uit opportunistisch management of wanneer men het niet naleven van accounting standaarden tracht te verbergen met behulp van winstmanipulatie (Ballantine et al., 2007). Eldenburg, Gunny, Hee, & Soderstrom (2011) onderzochten echte manipulaties bij Californische non-profitziekenhuizen over de periode 1998-2003 en stelden empirisch vast dat echte winstmanipulatie een negatief effect heeft op de toekomstige werking van de organisatie. De mogelijkheden om echte kosten te beïnvloeden blijven echter beperkt door het feit dat dit moet gebeuren voor het jaareinde, wanneer het finale resultaat van de organisatie nog niet gekend is (Leone & Van Horn, 2005).

Accounting winstmanipulatie is daarentegen louter administratief (Jegers, 2010b), weerspiegelt geen reële transacties en heeft geen échte impact op het bedrijf (Jegers, 2013). Managers kunnen gebruik maken van de subjectieve aard van bepaalde accountingstandaarden om zo het gerapporteerde winstcijfer te beïnvloeden (Leone & Van Horn, 2005; Verbruggen & Christiaens, 2012). Accounting standaarden vereisen vaak behoorlijk wat professionele schatting en beoordeling van het management, waardoor sommige rubrieken van de jaarrekening zich goed lenen voor accounting winstmanipulatie (Leone & Van Horn, 2005). Makkelijk boekhoudkundig te manipuleren kosten en opbrengsten zijn afschrijvingen en waardeverminderingen op vaste activa, waardeverminderingen op vlottende activa (bv. oninbare vorderingen) en ook het op- en afbouwen van voorzieningen (Jegers, 2013). In academisch onderzoek kan eigenlijk geen onderscheid gemaakt worden tussen wetmatige accountingmanipulaties (accountingkeuzes) en frauduleuze manipulaties. Beide vormen hebben immers een gelijkaardig effect op financiële rapportering en de signalen die organisaties hiermee uitzenden (Jegers, 2010b).

Het gerapporteerde resultaat kan als volgt geschreven worden (Jegers, 2010b):

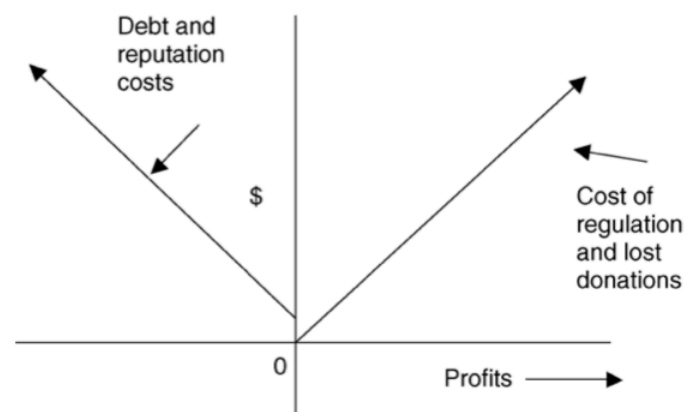
$$\Pi_M = \Pi + b_A + b_R - \text{echte manipulatiekosten}$$

Het gerapporteerde resultaat (Π_M) bestaat uit de som van het ongemanipuleerde resultaat (Π), de accountingmanipulaties (b_A) en de echte manipulaties (b_R), verminderd met 'echte manipulatiekosten'. Het teken van b_A en b_R bepaalt in welke richting het resultaat gemanipuleerd wordt. Beide categorieën manipulaties kunnen bovendien echte kosten met zich meebrengen, zoals de tijd die de manipulatie vereist of de impact van het herschikken van transacties op de activiteiten van de organisatie (Jegers, 2010b).

Uit de literatuur blijkt dat er twee soorten winstmanipulatie zijn: échte winstmanipulatie en accounting winstmanipulatie. Het vervolg van de literatuurstudie focust op die laatste variant. De wens om een bepaald resultaatcijfer te rapporteren kan voor non-profits de motivatie zijn om accountingmanipulaties uit te voeren (Jegers, 2013). De volgende paragrafen lichten toe waarom non-profits de voorkeur geven aan het rapporteren van een nulresultaat. Aansluitend wordt een nieuw onderzoeksmodel voorgesteld, waarin verschillende theoretische en empirische inzichten geïntegreerd worden.

2.2 Accounting winstmanipulatie in de non-profitsector: nulresultaat

Het rapporteren van een winstcijfer gelijk aan nul is bijzonder relevant voor non-profitorganisaties (Jegers, 2013; Leone & Van Horn, 2005; Verbruggen & Christiaens, 2012). Figuur 2 uit Leone & Van Horn (2005) vormt de basis waarmee ook andere wetenschappelijke literatuur over winstmanipulatie in de non-profitsector in verband kan gebracht worden. Het vervolg van dit hoofdstuk is opgebouwd aan de hand van deze figuur. Eerst wordt de asymmetrische opbouw verklaard. Vervolgens wordt de linkerzijde van de figuur besproken, waarbij beargumenteerd wordt waarom non-profits het resultaat van de organisatie opwaarts manipuleren en de publicatie van een verlies trachten te vermijden. Daarnaast kunnen non-profits ook bepaalde redenen hebben om een winstcijfer neerwaarts te manipuleren. Het derde deel van deze bespreking behandelt de rechterzijde van de figuur.

Figuur 2. Kosten geassocieerd met het rapporteren van winst of verlies in de non-profitsector, uit Leone & Van Horn, 2005

2.3 Asymmetrische kostenperceptie

Figuur 2 illustreert dat non-profitmanagers of andere stakeholders van de organisatie bepaalde kosten associëren met de publicatie van een winst- of verliescijfer (Leone & Van Horn, 2005). Zoals de asymmetrische vorm van de figuur aantoont, wegen de gepercipieerde kosten van een verlies

zwaarder door dan de kosten van een winstcijfer van een gelijke waarde. Non-profitmanagers hebben er dus baat bij om een resultaat dicht bij nul te rapporteren, dat niet negatief is (Leone & Van Horn, 2005)

Leone & Van Horn (2005) onderzochten non-profitziekenhuizen in de Verenigde Staten en stelden empirisch vast dat managers een resultaat net onder nul manipuleren om een resultaat net boven nul te verkrijgen en zo de publicatie van een verlies vermijden. Dit fenomeen werd eerder ook al vastgesteld in de for-profitsector. Het management bij for-profitbedrijven heeft eveneens de neiging om een klein verlies weg te manipuleren (Burgstahler & Dichev, 1997). De verklaring die Leone & Van Horn (2005) hiervoor in de non-profitsector suggereren, is de reputatiekost die het management associeert met de rapportering van een verlies. For-profitorganisaties proberen vaak ook negatieve schokjes in hun gerapporteerde winstcijfer te voorkomen (Burgstahler & Dichev, 1997), maar daar blijken non-profits niet mee bezig (Leone & Van Horn, 2005).

In het Verenigd Koninkrijk brengt het rapporteren van winst of verlies voor bepaalde non-profits zelfs gegarandeerd werkelijke kosten met zich mee. Daar bepaalt de wet dat *National Health Service Trusts* statutair verplicht zijn om jaarlijks een break-even resultaat te rapporteren (Ballantine et al., 2007). Ook hier treedt asymmetrie op: zowel winst als verlies wordt beboet, maar verlies wordt zwaarder afgestraft dan winst (Ballantine et al., 2007). In die context stellen Ballantine et al. (2007) winstmanipulatie richting een resultaat van nul vast. Dit fenomeen ondermijnt volgens deze auteurs de betrouwbaarheid van financiële accountinginformatie.

2.4 Verlies vermijden: opwaartse winstmanipulatie

Reputatiekost

Hoewel het resultaat niet de primaire focus is van een non-profitorganisatie, is het wel noodzakelijk om op lange termijn op z'n minst een break-even resultaat te behalen om continuïteit te garanderen. Het resultaat fungeert als prestatie maatstaf om te beoordelen of het management van de non-profit in staat is om de organisatie in *going concern* te laten functioneren (Leone & Van Horn, 2005). Het rapporteren van een verlies gaat dus gepaard met een kost in de vorm van reputatieschade voor het management, waardoor ze hun job zouden kunnen verliezen (Ballantine et al., 2007; Brickley & Van Horn, 2002; Leone & Van Horn, 2005). Dit betekent immers dat zij er niet in geslaagd zijn om het voortbestaan van de non-profit te vrijwaren. Brickley & Van Horn (2002) stellen vast dat zowel het verloop als de vergoeding van CEO's bij non-profitziekenhuizen in de Verenigde Staten sterk gerelateerd is aan financiële prestaties. De dreiging van ontslag omwille van slechte financiële resultaten blijkt zelfs sterker bij deze non-profitziekenhuizen dan bij for-profitorganisaties (Brickley & Van Horn, 2002). In de non-profitsector is deze reputatiekost volgens Leone & Van Horn (2005) de voornaamste verklaring voor de asymmetrische vorm van figuur 2, met name waarom de gepercipieerde kost van een verlies groter is dan de kost van een winst van gelijke waarde.

Kost van schuldfinanciering

Om schuldeisers te overtuigen van de kredietwaardigheid van het bedrijf proberen managers positieve resultaten en financiële draagkracht te tonen (Verbruggen & Christiaens, 2012). Non-

profitorganisaties worden veelal gefinancierd met schuld aangezien ze geen aandelen kunnen uitgeven (Leone & Van Horn, 2005; Verbruggen & Christiaens, 2012). Non-profits hebben er uiteraard belang bij om de kost van schuld zo laag mogelijk te houden. Wat men hiermee uitspaart, kan extra geïnvesteerd worden in de belangeloze activiteiten van de organisatie (Leone & Van Horn, 2005). Het beperken van resultaatsfluctuaties (Leone & Van Horn, 2005) en het opwaarts manipuleren van het resultaat (Bouwens et al., 2004) blijken twee manipulatievormen die zich voordoen wanneer non-profits schuldfinanciering aangaan.

Bedrijven reduceren de kost van schuld door de variantie in hun resultaat zo laag mogelijk te houden (Trueman & Titman, 1988), een fenomeen gekend als *income smoothing*. Door resultaatsfluctuaties doorheen de jaren laag te houden, beïnvloeden managers de schattingen die schuldeisers maken over de volatiliteit van het verdienmodel van het bedrijf. De positieve beoordeling van volatiliteit verlaagt de faillissementskans die aan de organisatie wordt toegeschreven, wat de kost van schuld reduceert (Trueman & Titman, 1988).

Ook non-profits willen om die reden graag fluctuaties in hun winst- of verliescijfer minimaliseren (Leone & Van Horn, 2005). De non-profitsector streeft een winstcijfer op lange termijn gelijk aan nul na (Leone & Van Horn, 2005). Dit betekent dat de organisatie alle beschikbare middelen spendeert aan haar belangeloos doel, zonder overschot over een langere periode. Een break-even resultaat op lange termijn hoeft echter niet noodzakelijk te betekenen dat het resultaat elk jaar gelijk is aan nul. Winst en verlies van verschillende boekjaren kunnen elkaar immers compenseren. Toch zou het non-profitmanagement de neiging kunnen hebben om ook jaarlijks een break-even resultaat te rapporteren, om de resultaatsvariantie laag te houden en daardoor de kost van schuld te beperken (Leone & Van Horn, 2005). Non-profits rapporteren dus liever elk jaar een resultaat van nul dan sommige jaren een jaarrekening met verlies te moeten publiceren. Nochtans kunnen die verliezen wel gecompenseerd worden door winst, wat alsnog leidt tot een break-even resultaat op lange termijn. Jegers (2013) stelde in de Belgische non-profitsector empirisch een positief verband vast tussen de aanwezigheid van schuld en accounting winstmanipulatie, wat verklaard wordt door deze 'kost van schuld'-redenering van Leone & Van Horn (2005).

Een tweede toepassing van winstmanipulatie om de kost van schuldfinanciering zo laag mogelijk te houden, is het tijdelijk opwaarts manipuleren van het resultaat, om geen verlies te moeten rapporteren in de periode dat de organisatie van plan is extra schuld aan te gaan. Bouwens et al. (2004) stelden bij Nederlandse non-profitziekenhuizen vast dat opwaartse winstmanipulatie optrad, waardoor een beter resultaat gerapporteerd werd, zowel in het jaar waarin de non-profit additionele schuldfinanciering ontving als het jaar daarvoor. De publicatie van een verlies is onwenselijk voor de non-profit wanneer de organisatie wil gaan lenen, omdat dit mogelijk een negatief effect heeft op de voorwaarden van de schuldfinanciering (Bouwens et al., 2004). Opwaartse winstmanipulatie lost dit probleem op en voorkomt reputatieschade in de ogen van de schuldeisers omdat de non-profit geen verlies rapporteert (Bouwens et al., 2004; Verbruggen & Christiaens, 2012). Het aantrekken van externe schuldfinanciering en het verkrijgen van gunstige voorwaarden van schuldeisers zijn belangrijke drijfveren om een negatief resultaat van de organisatie opwaarts te manipuleren (Bouwens et al., 2004).

Subsidies

Naast schuldfinanciering zijn non-profits vaak afhankelijk van overheidssubsidies (Verbruggen & Christiaens, 2012). Verbruggen & Christiaens (2012) wijzen hierbij op een mogelijke paradox: het subsidiëren van sterk verlieslatende non-profits zou economisch en sociaal niet te verantwoorden zijn, terwijl net die organisaties de subsidies het hardst nodig hebben. Subsidies toekennen aan non-profits die in financiële moeilijkheden zitten, kan onwenselijk zijn omdat de continuïteit van de organisatie twijfelachtig is en de middelen mogelijk niet voor de juiste doeleinden aangewend worden. Deze opvatting zou ertoe kunnen leiden dat non-profits een negatief resultaat opwaarts manipuleren, om zo toch aanspraak te (blijven) maken op bepaalde overheidssubsidies. Dit fenomeen werd onderzocht in de Belgische non-profitsector, maar er kon empirisch geen verband aangetoond worden tussen de aanwezigheid van subsidies en het opwaarts manipuleren van een negatief ongemanipuleerd resultaat (Verbruggen & Christiaens, 2012). Theoretisch houdt deze redenering steek, maar in de praktijk werd dit effect nog niet vastgesteld.

2.5 Winst beperken: neerwaartse winstmanipulatie

Het rapporteren van een aanzienlijk winstcijfer door non-profits suggereert volgens Leone & Van Horn (2005) drie mogelijke situaties:

- De belangeloze activiteiten van de non-profitorganisatie zijn uitgeput.
- De non-profit kiest ervoor om haar belangeloze activiteiten uit te stellen naar een latere periode.
- De non-profit heeft niet voldoende inspanningen geleverd om middelen toe te wijzen aan aanvullende belangeloze activiteiten.

Een beduidend winstcijfer rapporteren zou geïnterpreteerd kunnen worden als het falen van de non-profitorganisatie in de allocatie van de beschikbare middelen aan het belangeloos doel (Leone & Van Horn, 2005). Belastingwetgeving, donaties en subsidies kunnen non-profits aanzetten om een positief resultaat neerwaarts te manipuleren.

Wetgeving: belastingen

In sommige landen trekken winstgevendende non-profitorganisaties de aandacht van belastingautoriteiten, waardoor belastingvrijstellingen afgenomen kunnen worden (Eldenburger et al., 2011; Leone & Van Horn, 2005). Barniv et al. (2005) geven aan dat er bij non-profitziekenhuizen in de Verenigde Staten een positieve relatie bestaat tussen winstgevendheid en de waarschijnlijkheid om bepaalde belastingvrijstellingen te verliezen. Deze auteurs omvatten winstgevendheid onder het construct 'vermogen om te betalen'. Een non-profit die hier hoog op scoort, zou door belastingautoriteiten gezien kunnen worden als een inkomstenbron waarbij belastingheffing de financiële leefbaarheid van de organisatie niet zou schaden (Barniv et al., 2005). Het rapporteren van een beduidend winstcijfer brengt dus kosten met zich mee voor de non-profit, in de vorm van mogelijke belastingverplichtingen (Leone & Van Horn, 2005).

Ook in België riskeren vzw's hogere belastingen te betalen als ze in hoofdzaak economische activiteiten uitoefenen, die mogelijk winst opleveren. Voor het in werking treden van het Wetboek van Vennootschappen en Verenigingen op 1 mei 2019 mochten economische activiteiten enkel bijkomstig zijn in de vzw (De Wulf, 2019; Matheï, 2019). Maar vanaf nu mogen alle economische

activiteiten volgens het WVV ook in hoofdorde van de vzw uitgevoerd worden (De Wulf, 2019; Matheï, 2019). Het nieuwe WVV staat in principe los van het Belgische Wetboek Inkomstenbelasting, maar de nieuwe vennootschaps- en verenigingswetgeving zorgt toch voor een belangrijk aandachtspunt inzake fiscaliteit voor de non-profitsector.

Wanneer een vzw enkel of in hoofdzaak economische activiteiten uitoefent, zal ze in België onderworpen worden aan de vennootschapsbelasting i.p.v. aan de rechtspersonenbelasting, wat een beduidend hogere belastingdruk betekent (De Broe, 2019; Matheï, 2019). Dit kon voor het verschijnen van het nieuwe WVV ook al het geval zijn, als de fiscus op grond van art. 182 3° WIB92 oordeelde dat verrichtingen van winstgevend aard niet louter bijkomstig waren in de vzw (De Broe, 2019). Er bestonden dus voor het WVV ook al vzw's die volgens de fiscus in hoofdzaak economische activiteiten uitvoerden, ook al was dit eigenlijk strikt genomen niet toegelaten onder de oude wetgeving. Er wordt verwacht dat de wettelijk toegelaten mogelijkheid om als vzw economische activiteiten in hoofdorde te stellen ervoor zal zorgen dat er in de toekomst meer vzw's onderworpen worden aan de vennootschapsbelasting (De Wulf, 2019; Matheï, 2019). Bovendien zou dit kunnen leiden tot een andere benadering van de fiscus, waarbij men meer focust op het toepassen van de vennootschapsbelasting in de non-profitsector en hierbij ook strenger optreedt (Matheï, 2019).

In België worden de inkomsten van een organisatie steeds als één geheel beschouwd (De Broe, 2019). Een non-profit kan voor één belastbaar tijdperk dus niet slechts voor een gedeelte van haar activiteiten aan de vennootschapsbelasting onderworpen worden. In de Verenigde Staten bestaat er wel een gemengd belastingregime voor non-profits, waarbij het resultaat van een organisatie opgedeeld wordt in een belastbaar deel en een niet-belastbaar deel (Omer & Yetman, 2003). Omer & Yetman (2003) vinden empirisch bewijs dat een abnormaal aantal Amerikaanse non-profits een belastbaar resultaat van nul rapporteert. Deze auteurs zijn van mening dat dit effect verklaard wordt door bewuste winstmanipulatie. Wat het niet-belastbaar resultaat betreft, werd een manipulatie richting nul niet statistisch bewezen in deze studie (Omer & Yetman, 2003).

Donaties

Non-profits zoeken vaak private of bedrijfsdonaties van buitenaf om hun belangeloos doel te kunnen verwezenlijken (Leone & Van Horn, 2005). Financiële rapportering is een manier om de informatieasymmetrie tussen organisaties en donors te beperken, aangezien men hiermee de financiële gezondheid en noden van de non-profit kan beoordelen (Jegers, 2010a). Potentiële schenkers houden rekening met de winstgevendheid van non-profitziekenhuizen bij de beslissing om al dan niet te doneren (Frank et al., 1989). Frank et al. (1989) stellen een inverse relatie vast tussen financiële prestaties en het bedrag aan donaties dat non-profitziekenhuizen in de Verenigde Staten ontvangen. Schenkers zijn minder geneigd om geld te doneren aan organisaties die een beduidend winstcijfer rapporteren. Ze zijn van oordeel dat deze non-profits omwille van hun sterke financiële positie geen donaties nodig hebben (Frank et al., 1989; Leone & Van Horn, 2005). Daarnaast zou het kunnen dat men de aanwezigheid van winsten in een non-profitorganisatie percipieert als bewijs dat het belangeloos doel bereikt is of dat de non-profit haar doel niet op een gepaste manier tracht te realiseren (Leone & Van Horn, 2005). Als de beoordeling van de financiële positie van de non-profit een effect heeft op het gedrag van schenkers, dan hebben non-profitorganisaties er belang bij

om de relevante financiële data op de gewenste manier voor te stellen, om zo veel mogelijk donaties op te halen (Jegers, 2010a).

Subsidies

Non-profits blijken meer geneigd om hun resultaat neerwaarts te manipuleren wanneer belangrijke overheidssubsidies op het spel staan (Verbruggen & Christiaens, 2012). Verbruggen & Christiaens (2012) vinden sterk empirisch bewijs van winstmanipulatie richting een resultaat van nul in de Belgische non-profitsector. Winstmanipulatie was in dit onderzoek bovendien duidelijker aanwezig bij non-profitorganisaties die sterk gesubsidieerd werden. Neerwaartse winstmanipulatie in het geval van een ongemanipuleerd positief resultaat bleek zich meer voor te doen bij non-profits die een hoog bedrag aan subsidies verkregen (Verbruggen & Christiaens, 2012). Een omgekeerd effect waarbij subsidies een effect zouden hebben op het opwaarts manipuleren van een negatief resultaat, kon in deze studie niet vastgesteld worden. De resultaten van Verbruggen & Christiaens (2012) suggereren dat winstmanipulatie vooral beïnvloed wordt door het subsidieniveau wanneer de opgespaarde reserves van de non-profit hoog zijn.

Dit effect is te verklaren aan de hand van criteria die de Belgische overheid hanteert bij het toekennen van bepaalde subsidies. De overheid houdt expliciet rekening met de winstgevendheid van een non-profit bij de beslissing of de organisatie al dan niet in aanmerking komt voor een subsidie en voor welk bedrag er gesubsidieerd wordt (Verbruggen & Christiaens, 2012). Bij subsidieaanvragen worden jaarrekeningen nagekeken en hoge opgespaarde reserves of winsten kunnen subsidiegoedkeuring verhinderen of er zelfs voor zorgen dat autoriteiten bepaalde subsidies terug intrekken (Verbruggen & Christiaens, 2012). Non-profits kunnen ervan uitgaan dat de Belgische overheid hen belangrijke subsidies ontzegt als blijkt dat ze zich commercieel gedragen (De Wulf, 2019). Non-profitorganisaties hebben er dus belang bij om een winstcijfer neerwaarts te sturen, om zo aanspraak te (blijven) maken op bepaalde subsidies.

Opmerkelijk is dat Jegers (2013) een tegenstrijdige vaststelling doet, hoewel deze auteur eveneens Belgische non-profitjaarrekeningen uit dezelfde periode analyseert als Verbruggen & Christiaens (2012). In de studie van Jegers (2013) kon empirisch geen verband aangetoond worden tussen overheidssubsidies en winstmanipulatie bij Belgische non-profitorganisaties. Deze contradictie in bevindingen wordt mogelijk verklaard door de manier waarop het niveau van subsidies in beide studies geoperationaliseerd worden. Jegers (2013) meet subsidieniveau als de verhouding van subsidies ten opzichte van totale activa van de non-profit. Verbruggen & Christiaens (2012) definiëren subsidieniveau als dummy variabele: 1 wanneer de subsidies als percentage van totale operationele opbrengsten groter zijn dan de sectormediaan, anders 0. De noemer die in deze onderzoeken gehanteerd wordt om het subsidieniveau van de non-profit te bepalen, is dus verschillend: totale activa (Jegers, 2013) of totale operationele opbrengsten (Verbruggen & Christiaens, 2012). Dit verschil in operationalisering zou kunnen verklaren waarom deze auteurs empirisch tot andere bevindingen komen. Bovendien worden er in de twee onderzoeken andere methoden gebruikt om te onderzoeken of het resultaat boekhoudkundig richting nul gestuurd werd. Verbruggen & Christiaens (2012) hanteren het bekende, maar vrij ingewikkelde '*discretionary accruals model*' van Jones (1991), dat veelvuldig gebruikt wordt bij onderzoek naar accounting

winstmanipulatie (Verbruggen & Christiaens, 2012). Jegers (2013) presenteert een eenvoudigere manier om accountingmanipulaties te meten, die intuïtief veel beter te begrijpen is.

Jegers (2013) maakt een onderscheid tussen kosten en opbrengsten die boekhoudkundig moeilijk of makkelijk te manipuleren zijn. Salarissen en verkopen zijn bijvoorbeeld moeilijk boekhoudkundig te manipuleren (Jegers, 2013). Afschrijvingen en waardeverminderingen op vaste activa, waardeverminderingen op vlottende activa en ook het op- en afbouwen van voorzieningen zijn makkelijk boekhoudkundig te sturen (Jegers, 2013). Afschrijvingen zijn in deze groep bij uitstek het belangrijkste onderdeel (Jegers, 2013). Het gerapporteerde resultaat van een organisatie kan bijgevolg in twee componenten opgedeeld worden. Het verschil tussen moeilijk te manipuleren opbrengsten en kosten resulteert in het 'moeilijk boekhoudkundig te manipuleren resultaat', dat gelijk is aan de cashflow (CF) van de organisatie (Jegers, 2013). Daarnaast is er ook nog het 'makkelijk boekhoudkundig te manipuleren resultaat' (MBMR) (Jegers, 2013).

Het gerapporteerde boekhoudkundig resultaat (BR) is gelijk aan de som van beide componenten (Jegers, 2013):

$$BR = CF + MBMR$$

Als het gerapporteerde resultaat (BR) duidelijk geconcentreerd is rond nul en de cashflow (CF) dat patroon niet vertoont, wijst dit erop dat het MBMR (gedeeltelijk) boekhoudkundig gemanipuleerd is (Jegers, 2013). Indien het resultaat boekhoudkundig richting nul gestuurd werd, vertonen CF en MBMR een negatieve correlatie en zijn hun absolute waarden positief gecorreleerd. Als aan die twee voorwaarden voldaan is, dan compenseren CF en MBMR elkaar zodat hun som, ofwel het gerapporteerde resultaat (BR), gelijk is aan nul. Op basis van de correlaties tussen de cashflow en het 'makkelijk boekhoudkundig te manipuleren resultaat' kan dus nagegaan worden of een nulresultaat het gevolg is van accounting winstmanipulatie (Jegers, 2013).

Deel 3: Empirisch onderzoek

Hoewel er overtuigend empirisch onderzoek naar winstmanipulatie bij non-profits verricht is, is dit nog erg beperkt. Dit onderzoeksdomein is nog lang niet zo matuur als de for-profittegenhanger. Internationaal wordt er vooral aandacht besteed aan winstmanipulatie bij non-profitziekenhuizen, waarbij de Verenigde Staten duidelijk het meest bestudeerd worden. In de Belgische context is onderzoek naar winstmanipulatie bij non-profits uitermate schaars. Jegers (2013) en Verbruggen & Christiaens (2012) analyseerden winstmanipulatie aan de hand van de eerste gepubliceerde Belgische vzw-jaarrekeningen volgens de vzw-wet van 2002. Die jaarrekeningen werden openbaar gemaakt in 2007, wat ruim een decennium geleden is. Een heel aantal hiervan kreeg een ondermaatse kwaliteitsscore (Verbruggen et al., 2011), waardoor de bruikbaarheid van deze jaarrekeningen in vraag gesteld kan worden. Het is aannemelijk dat Belgische non-profitorganisaties ondertussen beter vertrouwd zijn met boekhoudkundige standaarden en meer ervaring hebben met financiële rapportering, waardoor een analyse van recente non-profitjaarrekeningen mogelijk tot andere bevindingen leidt. Het is dan ook waardevol om winstmanipulatie in de Belgische non-profitsector opnieuw empirisch te analyseren. In hoofdstuk 3 worden de verschillende theoretische en empirische inzichten uit de literatuur geïntegreerd in testbare hypothesen die samengevat worden in een onderzoeksmodel.

Hoofdstuk 3: Hypotheseontwikkeling

3.1 Rapportering van een nulresultaat als gevolg van accountingmanipulaties

Verschillende academische bronnen wijzen erop dat het rapporteren van een resultaat gelijk aan nul bijzonder relevant is voor non-profits (Jegers, 2013; Leone & Van Horn, 2005; Verbruggen & Christiaens, 2012). In de huidige studie wordt allereerst getest of Belgische non-profitorganisaties nog steeds verkiezen om een resultaat gelijk aan nul te rapporteren. Dit werd eerder al vastgesteld in de Belgische context, zowel door Jegers (2013) als door Verbruggen & Christiaens (2012). De Belgische non-profitjaarrekeningen die toen door deze auteurs onderzocht werden, dateren van ruim 10 jaar geleden en een heel aantal bleek van gebrekkige kwaliteit (Verbruggen et al., 2011). Deze studies hadden betrekking op de eerste Belgische non-profitjaarrekeningen die volgens de vzw-wet van 2002 gepubliceerd werden in 2007, 2008 en 2009. De situatie zou vandaag echter veranderd kunnen zijn, omdat vzw's inmiddels meer ervaring hebben met financiële rapportering en beter vertrouwd zijn met boekhoudkundige standaarden. De Belgische non-profitsector werd bovendien geïntegreerd in een nieuw wettelijk ondernemingskader: vzw's kunnen tegenwoordig failliet gaan (sinds 01/05/2018), worden beschouwd als een volwaardige ondernemingen (sinds 1/11/2018) en maken deel uit van het toepassingsgebied van de gewijzigde vennootschapswetgeving, het WVV (sinds 01/05/2019). Het is interessant om na te gaan of Belgische non-profitorganisaties met deze juridische ontwikkelingen nog steeds de voorkeur hebben voor een nulresultaat en of ze er nog in slagen die voorkeur effectief te bereiken.

H₁: Belgische non-profitorganisaties geven de voorkeur aan het rapporteren van een resultaat gelijk aan nul.

Het feit dat non-profits een resultaat gelijk aan nul publiceren in hun jaarrekening, betekent nog niet noodzakelijk dat er accountingmanipulaties gebeurd zijn om het resultaat in die richting te sturen. Aan de hand van hypothese 2 wordt getest of het resultaat door accountingmanipulaties richting nul gestuurd werd.

H₂: Belgische non-profits sturen hun resultaat richting nul met accountingmanipulaties.

Zoals in de literatuurstudie besproken werd, kan een non-profitorganisatie er specifieke belangen bij hebben om een negatief (positief) resultaat opwaarts (neerwaarts) te manipuleren. De vraag rest nog of accountingmanipulaties versterkt worden door bepaalde factoren.

3.2 Subsidies

Jegers (2013) en Verbruggen & Christiaens (2012) kwamen tot tegenstrijdige bevindingen over het effect van subsidies op winstmanipulatie in de Belgische non-profitsector. Verbruggen & Christiaens (2012) stelden vast dat (neerwaartse) winstmanipulatie zich meer voordeed bij non-profitorganisaties die sterk gesubsidieerd werden. In de studie van Jegers (2013) kon echter empirisch geen verband aangetoond worden tussen overheidssubsidies en winstmanipulatie bij Belgische non-profitorganisaties. Omdat er onenigheid bestaat in de academische wereld over de impact van subsidies op winstmanipulatie in de Belgische non-profitsector, is het de moeite waard om deze factor opnieuw te onderzoeken.

Verbruggen & Christiaens (2012) vonden een positief verband tussen de aanwezigheid van subsidies en neerwaartse winstmanipulatie in het geval van een positief ongemanipuleerd resultaat. De verklaring hiervoor is te vinden in de criteria van de Belgische overheid om subsidies toe te kennen. Er wordt expliciet rekening gehouden met de winstgevendheid van de non-profit, waardoor de organisatie er baat bij heeft om een winstcijfer neerwaarts te sturen om zo aanspraak te (blijven) maken op subsidies (Verbruggen & Christiaens, 2012). Er wordt in deze studie opnieuw verwacht dat subsidies een positieve impact hebben op neerwaartse accountingmanipulaties, wanneer het ongemanipuleerde resultaat positief is.

H₃: Het subsidieniveau heeft een positief effect op de positieve relatie tussen winst en neerwaartse accountingmanipulaties bij Belgische non-profits.

Daarnaast is er nog een omgekeerde redenering in verband met subsidies, die echter in België nog niet empirisch aangetoond kon worden (Verbruggen & Christiaens, 2012). Non-profitorganisaties zouden namelijk de neiging kunnen hebben om een negatief resultaat opwaarts te manipuleren om subsidies te (blijven) verkrijgen. De overheid is mogelijk terughoudend om sterk verlieslatende non-profits te subsidiëren, omdat dit economisch en sociaal niet te verantwoorden is. Daarom kan er een positieve impact van subsidies op opwaartse accountingmanipulaties verwacht worden, wanneer het ongemanipuleerde resultaat negatief is. Omdat academische auteurs het oneens zijn over de relatie tussen subsidies en winstmanipulatie bij Belgische non-profits, wordt ook deze hypothese in het huidige onderzoek getest.

H₄: Het subsidieniveau heeft een positief effect op de positieve relatie tussen verlies en opwaartse accountingmanipulaties bij Belgische non-profits.

3.3 Donaties

Frank et al. (1989) stelden een negatieve relatie vast tussen financiële prestaties en het bedrag aan donaties dat non-profitziekenhuizen in de Verenigde Staten ontvangen. Dit verband werd nog niet doelbewust empirisch getest in de Belgische non-profitsector. In het onderzoek van Verbruggen & Christiaens (2012) fungeerde 'donaties' wel als controlevariabele, maar niet als variabele waarin men primair geïnteresseerd was. In de regressieanalyse bleek de coëfficiënt van deze controlevariabele echter niet significant verschillend van nul. Donatieniveau werd geoperationaliseerd als dummy variabele in het empirisch onderzoek van Verbruggen & Christiaens (2012): 1 wanneer de organisatie donaties ontving, anders 0. In de huidige studie wordt het bedrag aan donaties dat een non-profit ontvangt wel als een variabele van belang behandeld. Er wordt getest of het bedrag aan donaties dat een non-profit ontvangt een positieve impact heeft op neerwaartse accountingmanipulaties, in geval van een positief ongemanipuleerd resultaat.

H₅: Het donatieniveau heeft een positief effect op de positieve relatie tussen winst en neerwaartse accountingmanipulaties bij Belgische non-profits.

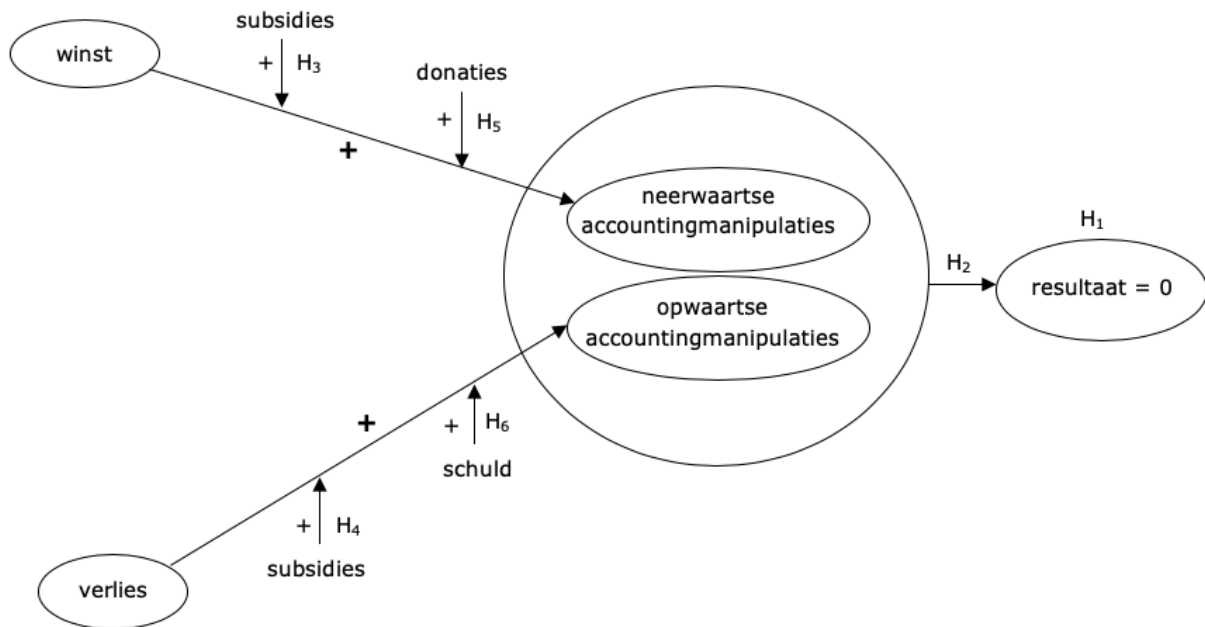
3.4 Schuldfinanciering

Non-profitorganisaties zouden de publicatie van een verlies trachten te vermijden, om de kost van schuldfinanciering laag te houden. Volgens Leone & Van Horn (2005) rapporteren non-profitziekenhuizen in de Verenigde Staten liever elk jaar een break-even resultaat dan sommige jaren een negatief resultaat te moeten publiceren. Hierdoor houden deze organisaties de fluctuaties in hun resultaat laag, waardoor ze de kost van schuld reduceren (Trueman & Titman, 1988). Daarnaast stelden Bouwens et al. (2004) bij Nederlandse non-profitziekenhuizen vast dat opwaartse winstmanipulatie optrad waardoor een beter resultaat gerapporteerd werd, zowel in het jaar waarin de non-profit additionele schuldfinanciering ontving als het jaar daarvoor. Ook Jegers (2013) stelde in de Belgische non-profitsector empirisch een positief verband vast tussen de aanwezigheid van schuld en accounting winstmanipulatie. Verbruggen & Christiaens (2012) namen de dummy variabele 'nieuwe lening' in hun empirisch onderzoek op als controlevariabele: 1 als de organisatie in het onderzochte boekjaar een nieuwe lening aanging, anders 0. Deze controlevariabele bleek echter niet significant. Mogelijk heeft schuldfinanciering niet enkel een impact op accountingmanipulaties in het jaar dat een nieuw leencontract afgesloten wordt. Zo zouden non-profits er voortdurend baat bij kunnen hebben om de publicatie van een verlies te vermijden, als ze sterk afhankelijk zijn van schuldfinanciering (Leone & Van Horn, 2005). Deze studie gaat na of schuldfinanciering een positieve impact heeft op opwaartse accountingmanipulaties, in geval van een negatief ongemanipuleerd resultaat.

H₆: De schuldgraad heeft een positief effect op de positieve relatie tussen verlies en opwaartse accountingmanipulaties bij Belgische non-profits.

3.5 Onderzoeksmodel

De voorgaande hypothesen worden samengevat in figuur 3. Dit onderzoeksmodel geeft weer hoe verwacht wordt dat accountingmanipulaties ertoe leiden dat Belgische non-profits een nulresultaat rapporteren.

Figuur 3. Onderzoeksmodel

Hoofdstuk 4: Onderzoeksopzet

In hoofdstuk 4 wordt uiteengezet hoe de hypotheses empirisch getest worden. De eerste sectie legt uit hoe de data voor deze empirische studie verzameld werden. De tweede sectie start met de bespreking van de operationalisering van de centrale variabelen uit het onderzoeksmodel. Vervolgens worden de controlevariabelen geïntroduceerd, waarbij ook toegelicht wordt hoe deze gemeten zullen worden. Tot slot wordt in de vierde sectie de statistische analyse van de data voorgesteld.

4.1 Dataverzameling

Voor de gegevensverzameling van deze masterproef werd gebruik gemaakt van de databank Bel-First, die uitgebreide informatie bevat over bedrijven in België en Luxemburg. De steekproef bestaat uit Belgische vzw's die in de Bel-First databank opgenomen zijn als 'actieve ondernemingen' en in 2019 een jaarrekening publiceerden volgens het volledige model voor verenigingen. Deze steekproefselectie is gelijkaardig aan voorgaande empirische onderzoeken over winstmanipulatie in de Belgische non-profitsector (Jegers, 2013; Verbruggen & Christiaens, 2012). Om alle nodige variabelen voor de empirische analyse te kunnen meten, zijn data uit het volledige jaarrekeningmodel vereist. De meest recente jaarrekeningen die bij aanvang van dit onderzoek gepubliceerd zijn, werden in 2019 bij de Nationale Bank van België neergelegd en hebben betrekking op boekjaar 2018. De groottecriteria en bijhorende boekhoudverplichtingen uit het WER en WVW die besproken werden in de literatuurstudie, waren toen nog niet van toepassing. De vzw's die in 2019 een jaarrekening volgens volledig model publiceerden, zijn de 'zeer grote' verenigingen volgens de vzw-wet van 2 mei 2002. Die vroegere wet is niet meer geldig, maar hieronder worden de oude criteria voor 'zeer grote' verenigingen kort toegelicht.

Volgens de wet van 2 mei 2002 wordt een vereniging als **zeer groot** beschouwd indien zij:

- hetzij een jaargemiddelde van meer dan 100 werknemers telt, uitgedrukt in voltijdse equivalenten
- hetzij minstens twee van de drie volgende drempels overschrijdt:

1° een jaargemiddelde van meer dan 50 werknemers, uitgedrukt in voltijdse equivalenten

2° een totaal aan ontvangsten, andere dan uitzonderlijke ontvangsten, van meer dan 6.250.000 euro, exclusief btw

3° een balanstotaal van meer dan 3.125.000 euro.

In 2019 legden 1.434 actieve Belgische vzw's een jaarrekening volgens het volledige model voor verenigingen neer bij de Nationale Bank van België. Bij deze jaarrekeningen zijn er 33 waarvoor ofwel het 'resultaat van het boekjaar' (code 9904), ofwel het 'totaal der activa' (code 20/58) niet beschikbaar is in de Bel-First databank. Deze 33 jaarrekeningen werden uit de steekproef verwijderd. De uiteindelijke steekproef bestaat uit 1.401 jaarrekeningen.

4.2 Centrale variabelen

4.2.1 Resultaat van het boekjaar (boekhoudkundig resultaat: BR)

'Resultaat van het boekjaar' wordt gemeten aan de hand van het winst- of verliescijfer van het boekjaar dat in de jaarrekening van de vzw gepubliceerd werd. Het resultaat is in de jaarrekening te vinden onder de code 9904. Daarnaast kan het 'resultaat van het boekjaar' ook gezien worden als de som van de 'cashflow' (CF) en het 'makkelijk boekhoudkundig te manipuleren resultaat' (MBMR).

$$BR = CF + MBMR$$

4.2.1.1 Makkelijk boekhoudkundig te manipuleren resultaat (MBMR)

De Bel-First databank deelt alle niet-kaskosten die gepubliceerd werden in de jaarrekening op als 'niet-kaskosten van bedrijfsaard', 'niet-kaskosten van financiële aard' en 'uitzonderlijke niet-kaskosten'. De variabele 'makkelijk boekhoudkundig te manipuleren resultaat' wordt gemeten als de som van deze drie groepen niet-kaskosten. De niet-kaskosten bestaan uit onderstaande componenten:

Niet-kaskosten van bedrijfsaard:

- Afschrijvingen en waardeverminderingen op oprichtingskosten, op immateriële en materiële vaste activa: code 630
- Waardeverminderingen op voorraden, bestellingen in uitvoering en handelsvorderingen: toevoegingen (terugnemingen): code 631/4
- Voorzieningen voor risico's en kosten: toevoegingen (bestedingen en terugnemingen): code 635/8

Niet-kaskosten van financiële aard:

- Waardeverminderingen op vlottende activa andere dan voorraden, bestellingen in uitvoering en handelsvorderingen: toevoegingen (terugnemingen): code 651
- Voorzieningen met financieel karakter: toevoegingen: code 6560, bestedingen en terugnemingen: code 6561
- Waardeverminderingen op financiële vaste activa: code 661
- Terugneming van waardeverminderingen op financiële activa: code 761

Uitzonderlijke niet-kaskosten:

- Terugneming van afschrijvingen en van waardeverminderingen op immateriële & materiële vaste activa: code 760
- Terugneming van voorzieningen voor uitzonderlijke risico's en kosten: code 762
- Uitzonderlijke afschrijvingen en waardeverminderingen op oprichtingskosten, op immateriële en materiële vaste activa: code 660
- Voorzieningen voor uitzonderlijke risico's en kosten: code 662
- Minderwaarde bij realisatie vaste activa: code 663

4.2.1.2 Cashflow (CF)

Aangezien zowel de variabele 'resultaat van het boekjaar' als 'makkelijk boekhoudkundig te manipuleren resultaat' gemeten wordt, kan de variabele 'cashflow' berekend worden als het verschil tussen 'resultaat van het boekjaar' en 'MBMR'.

$$CF = BR - MBMR$$

4.2.2 Subsidieniveau

'Subsidieniveau' wordt gemeten als de verhouding van het totale subsidiebedrag dat de vzw in haar resultaat opneemt ten opzichte van de totale bedrijfsopbrengsten, wat gelijkaardig is aan de operationalisering die Verbruggen & Christiaens (2012) hiervoor hanteerden. In de jaarrekening volgens het volledig model van vzw's is dit subsidiebedrag te vinden bij de toelichting van de bedrijfsresultaten, onder de code 736/8. Totale bedrijfsopbrengsten worden gerapporteerd in de resultatenrekening onder de code 70/74.

De toekenning van subsidies gebeurt voor verschillende doeleinden. Het subsidiebedrag in de toelichting onder code 736/8 bestaat uit vier categorieën overheidssubsidies: kapitaalsubsidies, interestsubsidies, exploitatiesubsidies en compenserende bedragen ter vermindering van de loonkost. Afhankelijk van de subsidiecategorie wordt de subsidie op een ander moment boekhoudkundig in het resultaat genomen (Commissie voor Boekhoudkundige Normen, 2010, 2011, 2013):

- *Kapitaalsubsidies*: Kapitaalsubsidies worden toegekend voor investeringen in vaste activa waarvan de gebruiksduur beperkt is. Een kapitaalsubsidie wordt parallel met de afschrijvingen van de vaste activa waarvoor de subsidie werd verkregen in het resultaat genomen.
- *Interestsubsidies*: De overheid komt tussen in de interestkosten van een lening. De vzw ontvangt deze tussenkomst jaarlijks en neemt de interestsubsidie dus ook jaarlijks op in het resultaat.
- *Exploitatiesubsidies*: De overheid kent exploitatiesubsidies toe om bepaalde werkingskosten te compenseren of te dekken. Exploitatiesubsidies zijn niet afhankelijk van een investering in vaste activa en worden rechtstreeks in de resultatenrekening opgenomen als opbrengst.
- *Compenserende bedragen ter vermindering van de loonkost*: Deze subsidies nemen bijvoorbeeld de vorm aan van een vermindering van de werkgeversbijdrage verschuldigd aan de RSZ of een vrijstelling van een gedeelte van de ingehouden bedrijfsvoorheffing op het loon van bepaalde categorieën van werknemers. Compenserende bedragen ter vermindering van de loonkost worden rechtstreeks in het resultaat genomen.

Naar analogie met de studie van Verbruggen & Christiaens (2012) wordt subsidieniveau omgevormd tot een dummy variabele: 1 wanneer de subsidies als percentage van totale bedrijfsopbrengsten groter zijn dan de sectormediaan, anders 0. De sectorindeling wordt verduidelijkt in de volgende sectie bij de toelichting van de controlevariabelen.

4.2.3 Donatieniveau

'Donatieniveau' wordt gemeten als de verhouding van het totale donatiebedrag dat de vzw in haar resultaat opneemt ten opzichte van de totale bedrijfsopbrengsten. Deze operationalisering is gelijkaardig aan de meting van 'donatieniveau' die Verbruggen & Christiaens (2012) hanteerden. In de Bel-First databank is dit donatiebedrag te vinden bij de toelichting van de bedrijfsresultaten, onder de term 'schenkingen' met code 732/3. Totale bedrijfsopbrengsten worden gerapporteerd in de resultatenrekening onder de code 70/74.

Net zoals bij de operationalisering van de variabele 'subsidiëniveau', die gebaseerd is op de studie van Verbruggen & Christiaens (2012), wordt ook voor 'donatieniveau' een dummyvariabele gecreëerd: 1 wanneer de donaties als percentage van totale bedrijfsopbrengsten groter zijn dan de sectormediaan, anders 0. De sectorindeling wordt verduidelijkt in de volgende sectie bij de toelichting van de controlevariabelen.

4.2.4 Schuldgraad

De operationalisering van de schuldgraad gebeurt op basis van de kapitaalstructuur van de vzw. De variabele 'schuldgraad' wordt gemeten als de verhouding van het bedrag aan financiële schuld ten opzichte van de totale activa. Dit is een gangbare manier om de kapitaalstructuur van een organisatie te operationaliseren (Jegers, 2013). Er wordt zowel rekening gehouden met financiële schulden op korte als op lange termijn. In de toelichting van de jaarrekening van vzw's wordt een uitsplitsing gemaakt van de financiële schulden met oorspronkelijke looptijd van meer dan één jaar, naargelang hun resterende looptijd:

- Financiële schulden op meer dan één jaar die binnen het jaar vervallen: code 8801
- Financiële schulden met een resterende looptijd van meer dan één jaar, doch hoogstens 5 jaar: code 8802
- Financiële schulden met een resterende looptijd van meer dan 5 jaar: code 8803

De teller van de variabele 'schuldgraad' bestaat uit de som van deze drie categorieën financiële schulden (code 8801, 8802 en 8803) en de financiële schulden op ten hoogste één jaar (code 43). De noemer is gelijk aan het totaal der activa dat gerapporteerd wordt in de balans van de jaarrekening van vzw's onder de code 20/58.

4.3 Controlevariabelen

Om vertekeningen in de resultaten te voorkomen, wordt er rekening gehouden met twee controlevariabelen: 'sector' en 'grootte van de vzw'. Deze controlevariabelen reflecteren het verschil in kapitaalbehoeften en daarbij behorende financieringsnoden (Jegers, 2013). Omdat voor deze elementen gecontroleerd wordt, kunnen ze geen *bias* veroorzaken in de resultaten van dit empirisch onderzoek.

4.3.1 Sector

De controlevariabele 'sector' wordt geoperationaliseerd naar analogie met de studie van Jegers (2013). De sectorindeling is gebaseerd op de NACE-BEL classificatie. NACE is een officiële lijst met activiteitsomschrijvingen die door de Europese Unie opgesteld werd. Elk land mag die lijst verder

verfijnen en uitdiepen: NACE-BEL is de Belgische versie. Deze activiteitenlijst is beschikbaar op de website van Statbel, het Belgische statistiekbureau. In deze studie worden de vzw's ingedeeld in 16 sectorgroepen, die geoperationaliseerd worden aan de hand van 15 sectordummy's. Deze sectorgroepen zijn zo homogeen mogelijk opgebouwd en er zijn geen groepen waartoe onvoldoende organisaties behoren. Tabel 1 bevat een overzicht van de sectorindeling en de spreiding van de steekproeforganisaties over deze sectoren.

Tabel 1. Sectorindeling en spreiding gebaseerd op NACE-BEL

Omschrijving sector	Totaal	%
Distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer en sanering	10	1%
Verschaffen van accommodatie en maaltijden	16	1%
Informatie en communicatie	12	1%
Vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten	47	3%
Administratieve en ondersteunende diensten	57	4%
Openbaar bestuur en defensie; verplichte sociale verzekeringen	24	2%
Onderwijs	287	20%
Kunst, amusement en recreatie	36	3%
Overige diensten	104	7%
Maatschappelijke dienstverlening zonder huisvesting	245	17%
Menselijke gezondheidszorg	80	6%
Overige maatschappelijke dienstverlening met huisvesting	65	5%
Instellingen met huisvesting voor ouderen en voor personen met een lichamelijke handicap	129	9%
Instellingen met huisvesting voor personen met een mentale handicap of psychiatrische problemen en voor drugs- en alcoholverslaafden	117	8%
Verpleeginstellingen met huisvesting	101	7%
Andere	71	5%
Totaal	1.401	100%

4.3.2 Grootte van de vzw

De grootte van de vzw wordt gemeten aan de hand van het natuurlijk logaritme van de totale activa van de vzw. Dit is een gangbare manier om de grootte van een organisatie te operationaliseren (Jegers, 2013). Het totaal der activa is te vinden in de balans van de jaarrekening van vzw's onder de code 20/58.

4.4 Statistische analyse

Data worden geanalyseerd met Excel en het statistisch computerprogramma SPSS. De statistische analyse is analoog aan studie van Jegers (2013). De Burgstahler-Dichev discontinuïteitstest wijst uit of Belgische non-profitorganisaties de voorkeur geven aan het rapporteren van een nulresultaat. Vervolgens wordt aan de hand van een correlatietest nagegaan of het resultaat boekhoudkundig richting nul gestuurd wordt met accountingmanipulaties. Multivariate regressieanalyse tracht inzicht te geven in het versterkende effect van subsidies, donaties en schuld op neerwaartse of opwaartse accountingmanipulaties.

Hoofdstuk 5: Beschrijvende analyse

Hoofdstuk 5 behandelt de beschrijvende analyse van het empirische onderzoek. De eerste sectie stelt beschrijvende statistieken voor. Vervolgens wordt er dieper ingegaan op de samenstelling van een aantal variabelen en de frequentie waarmee bepaalde jaarrekeningcodes voorkomen in de steekproef.

5.1 Beschrijvende statistiek

In tabel 2 zijn beschrijvende statistieken opgenomen voor de centrale variabelen van deze studie, de waarde van totale activa en de controlevariabele 'grootte'. Het 'resultaat van het boekjaar' varieert in de steekproef tussen -14.094.230 en 22.261.351, met een gemiddelde van 271.166. De minimumwaarden van 'subsidieniveau' en 'donatieniveau' geven aan dat er vzw's in de steekproef voorkomen die helemaal geen subsidies en/of donaties ontvangen. Anderzijds zijn er ook vzw's waarbij de bedrijfsopbrengsten volledig bestaan uit subsidies of donaties, aangezien de maximumwaarde in de steekproef voor beide variabelen 100% is. De gemiddelde percentages voor 'subsidie-' en 'donatieniveau' bedragen respectievelijk 35,54% en 1,88%. De gemiddelde waarde van 'totale activa' in de steekproef is 25.429.410, de minimumwaarde bedraagt 569 en de maximumwaarde 1.784.980.158. De 'grootte' van de vzw wordt gemeten door het natuurlijk logaritme van 'totale activa' en varieert tussen 6,34 en 21,30, met een gemiddelde van 15,85. De volgende secties geven gedetailleerdere informatie over de variabelen 'MBMR', 'subsidieniveau', 'donatieniveau' en 'schuldgraad'.

Tabel 2. Beschrijvende statistieken (n=1.401)

	Gemiddelde	Standaard- afwijking	Minimum	Maximum	Mediaan
Resultaat	271.166	1.715.725	-14.094.230	22.261.351	86.451
MBMR	-920.230	297.208	-49.960.932	5.880.896	-294.691
CF	1.191.396	3.689.324	-7.471.220	52.296.117	417.830
Subsidieniveau	35,54%	39,20%	0%	100%	14,73%
Donatieniveau	1,88%	10,16%	0%	100%	0%
Schuldgraad	29,48%	448,26%	0%	16.760%	7,86%
Totale activa	25.429.410	82.492.515	569	1.784.980.158	7.545.238
Grootte	15,85	1,54	6,34	21,30	15,84

5.2 Samenstelling 'MBMR'

De variabele 'MBMR' bestaat uit de som van 'niet-kaskosten van bedrijfsaard', 'niet-kaskosten van financiële aard' en 'uitzonderlijke niet-kaskosten'. In tabel 3 staan beschrijvende statistieken weergegeven voor deze groepen niet-kaskosten. Hoewel de benaming 'niet-kaskosten' luidt, zijn binnen deze groepen ook 'niet-kasopbrengsten' mogelijk. Een negatief bedrag is een niet-kaskost, een positief bedrag duidt op een niet-kasopbrengst. De beschrijvende statistieken in tabel 3 geven aan dat het saldo per groep niet-kaskosten zowel negatief als positief kan zijn. De gemiddelde bedragen zijn echter voor elke groep negatief.

Tabel 3. MBMR (n=1.401)

	Minimum	Maximum	Gemiddelde	Standaard- afwijking
BedrijfsNKK	-47.597.967	22.968	-826.569	2.655.346
Financiële NKK	-24.818.079	360.818	-75.020	772.295
Uitzonderlijke NKK	-9.701.956	6.373.286	-1.864	477.463

Zoals tabel 4 weergeeft, komen 'niet-kaskosten van bedrijfsaard' het vaakst voor bij de Belgische vzw's in de steekproef. Bijna 97% rapporteerde in 2018 'niet-kaskosten van bedrijfsaard'. 'Niet-kaskosten van financiële aard' en 'uitzonderlijke niet-kaskosten' komen voor bij 20,20% van de Belgische vzw's, maar zijn onafhankelijk van elkaar. Het is dus niet zo dat dezelfde 283 vzw's zowel financiële als uitzonderlijke niet-kaskosten rapporteren. 97,64% van de vzw-jaarrekeningen bevat een MBMR verschillend van nul. Dit betekent dat bijna alle vzw's in de steekproef niet-kaskosten en/of niet-kasopbrengsten rapporteren.

Tabel 4. Rapportering niet-kaskosten (n=1.401)

	Aantal vzw's	%
MBMR ≠ 0	1.368	97,64%
BedrijfsNKK	1.358	96,79%
Financiële NKK	283	20,20%
Uitzonderlijke NKK	283	20,20%

In tabel 5 wordt een gedetailleerde uitsplitsing gemaakt van de 'niet-kaskosten van bedrijfsaard'. Code 630 (afschrijvingen en waardeverminderingen op oprichtingskosten, op immateriële en materiële vaste activa) wordt door 95,93% van de vzw's in de steekproef gebruikt. Bijna de helft van de Belgische non-profits in de steekproef rapporteert bedragen onder de code 631/4 (waardeverminderingen op voorraden, bestellingen in uitvoering en handelsvorderingen: toevoegingen/terugnemingen). Geen enkele vzw hanteert code 635/8 (voorzieningen voor risico's en kosten: toevoegingen/bestedingen en terugnemingen).

Tabel 5. Rapportering niet-kaskosten van bedrijfsaard (n=1.401)

	Aantal vzw's	%
Afschrijvingen en waardeverminderingen op oprichtingskosten, op immateriële en materiële vaste activa (630)	1.344	95,93%
Waardeverminderingen op voorraden, bestellingen in uitvoering en handelsvorderingen: toevoegingen/terugnemingen (631/4)	670	47,82%
Voorzieningen voor risico's en kosten: toevoegingen/bestedingen en terugnemingen (635/8)	0	0%

Tabel 6 geeft de samenstelling van de groep 'niet-kaskosten van financiële aard' weer. In deze groep niet-kaskosten komt code 651 (waardeverminderingen op vlottende activa andere dan voorraden,

bestellingen in uitvoering en handelsvorderingen: toevoegingen/terugnemingen) het vaakst voor: 18,34% van de vzw-jaarrekeningen in de steekproef bevat bedragen onder code 651. De overige jaarrekeningcodes die betrekking hebben op financiële niet-kaskosten worden slechts door een beperkt aantal vzw's gebruikt.

Tabel 6. Rapportering niet-kaskosten van financiële aard (n=1.401)

	Aantal vzw's	%
Waardeverminderingen op vlottende activa andere dan voorraden, bestellingen in uitvoering en handelsvorderingen: toevoegingen/terugnemingen (651)	257	18,34%
Voorzieningen met financieel karakter: toevoegingen (6560), bestedingen en terugnemingen (6561)	11	0,79%
Waardeverminderingen op financiële vaste activa (661)	21	1,50%
Terugneming van waardeverminderingen op financiële activa (761)	5	0,36%

De samenstelling van 'uitzonderlijke niet-kaskosten' wordt voorgesteld in tabel 7. Hierbij worden code 660 (uitzonderlijke afschrijvingen en waardeverminderingen op oprichtingskosten, op immateriële en materiële vaste activa) en code 663 (minderwaarde bij realisatie vaste activa) door ongeveer 8,5% van de Belgische vzw's in de steekproef gebruikt. De overige codes uit de groep 'uitzonderlijke niet-kaskosten' komen slechts bij enkele vzw-jaarrekeningen in de steekproef voor.

Tabel 7. Rapportering uitzonderlijke niet-kaskosten (n=1.401)

	Aantal vzw's	%
Terugneming van afschrijvingen en van waardeverminderingen op immateriële & materiële vaste activa (760)	28	2,00%
Terugneming van voorzieningen voor uitzonderlijke risico's en kosten (762)	41	2,93%
Uitzonderlijke afschrijvingen en waardeverminderingen op oprichtingskosten, op immateriële en materiële vaste activa (660)	118	8,42%
Voorzieningen voor uitzonderlijke risico's en kosten (662)	40	2,86%
Minderwaarde bij realisatie vaste activa (663)	120	8,57%

5.3 Subsidies en donaties

Zoals tabel 8 weergeeft, bevat de steekproef meer vzw's die subsidies rapporteren dan vzw's die donaties ontvangen. Subsidies komen in 65,74% van de vzw-jaarrekeningen voor, donaties in 33,26%.

Tabel 8. Rapportering subsidies en donaties (n=1.401)

	Aantal vzw's	%
Subsidies (736/8)	921	65,74%
Donaties (732/3)	466	33,26%

5.4 Samenstelling 'schuldgraad'

De variabele 'schuldgraad' houdt zowel rekening met financiële schulden op korte als op lange termijn. De teller van deze variabele bestaat uit de som van de 4 componenten zoals weergegeven in tabel 9 en 10: code 43, 8801, 8802 en 8803. Beschrijvende statistieken voor elke component, alsook voor het totale bedrag aan financiële schuld zijn opgenomen in tabel 9.

Tabel 9. Financiële schuld (n=1.401)

	Minimum	Maximum	Gemiddelde	Standaard- afwijking
Totale fin. schuld	0	381.017.134	4.685.877	20.628.836
Financiële schulden op ten hoogste 1 jaar (43)	0	50.000.000	246.044	2.022.777
Financiële schulden op meer dan één jaar die vervallen binnen...				
< 1 jaar (8801)	0	19.826.689	346.062	1.428.934
> 1 jaar, < 5 jaar (8802)	0	94.992.738	1.228.292	5.485.952
> 5 jaar (8803)	0	249.121.007	2.865.479	13.446.702

Tabel 10 geeft aan hoe vaak elke financiële schuldcomponent voorkomt in de steekproef. Van de vzw-jaarrekeningen bevat 65,17% een bedrag aan financiële schuld. Slechts 13,28% van de vzw's in de steekproef ging een financiële schuld op ten hoogste één jaar aan (code 43). 59,81% rapporteert financiële schulden op meer dan één jaar die binnen het jaar vervallen (code 8801) en 57,10% rapporteert financiële schulden met een resterende looptijd van meer dan één jaar, doch hoogstens 5 jaar (code 8802). 53,53% van de vzw's heeft financiële schulden met een resterende looptijd van meer dan 5 jaar (code 8803).

Tabel 10. Schuldgraad (n=1.401)

	Aantal vzw's	%
Financiële schuld	913	65,17%
Financiële schulden op ten hoogste 1 jaar (43)	186	13,28%
Financiële schulden op meer dan één jaar die vervallen binnen...		
< 1 jaar (8801)	838	59,81%
> 1 jaar, < 5 jaar (8802)	800	57,10%
> 5 jaar (8803)	750	53,53%

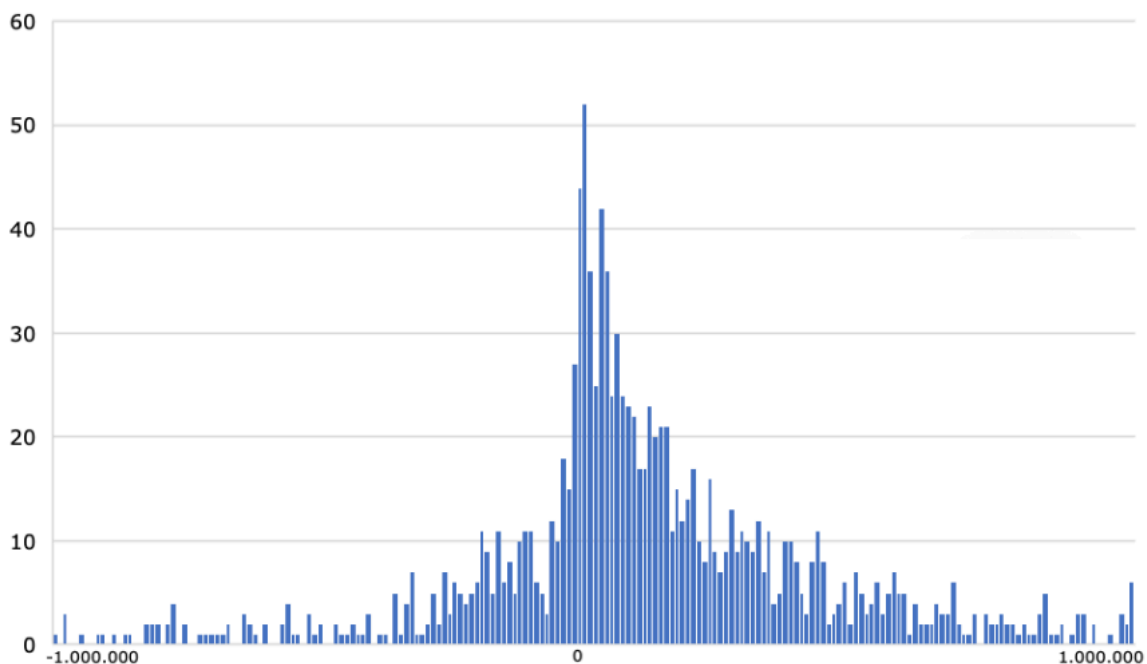
Hoofdstuk 6: Hypothesetoetsing

Hoofdstuk 6 bespreekt de resultaten van de empirische toetsing van hypothesen uit het onderzoeksmodel. De eerste sectie behandelt de discontinuïteitstest die uitwijst of Belgische non-profitorganisaties de voorkeur geven aan het rapporteren van een nulresultaat. Vervolgens wordt in sectie 2 aan de hand van correlaties getest of het resultaat boekhoudkundig richting nul gestuurd wordt met accountingmanipulaties. Multivariate regressieanalyse tracht tenslotte inzicht te geven in het versterkende effect van subsidies, donaties en schuld op neerwaartse of opwaartse accountingmanipulaties.

6.1 Discontinuïteitstest

Om na te gaan of Belgische non-profitorganisaties de voorkeur geven aan het rapporteren van een nulresultaat (H_1) wordt naar analogie met de studie van Jegers (2013) de discontinuïteitstest van Burgstahler & Dichev (1997) uitgevoerd. Deze test krijgt een positieve beoordeling en is geschikt voor verschillende situaties (Takeuchi, 2004).

Figuur 4 toont de verdeling van de variabele 'resultaat van het boekjaar' (BR) (code 9904), voor de waarden tussen -1.000.000 en 1.000.000. Op het eerste zicht is er inderdaad een concentratie rond nul in het midden van het histogram, met meer observaties aan de positieve zijde dan aan de negatieve zijde.

*Figuur 4. Resultaat van het boekjaar ($-1.000.000 < BR < 1.000.000$)
Histogram rond 0 (200 gelijke intervallen)*

De Burgstahler-Dichev test (1997, p. 102-103) toont aan dat de discontinuïteit rond nul statistisch significant is (zie tabel 11): H_1 wordt bevestigd. Deze test controleert of het verwachte aantal observaties in het interval dat nul bevat het gemiddelde is van het aantal observaties in de twee onmiddellijk aangrenzende intervallen (Jegers, 2013). Dat is immers het geval bij een vlakke verdeling (Burgstahler & Dichev, 1997). Indien statistisch aangetoond kan worden dat het aantal

observaties in het interval waartoe nul behoort significant verschillend is van het verwachte aantal observaties in dat interval, dan is er sprake van discontinuïteit rond nul (Burgstahler & Dichev, 1997). De formules in voetnoot 15 uit Jegers (2013) worden gebruikt om de discontinuïteitstest uit te voeren. De intervallen in tabel 11 zijn analoog aan die van de studie van Jegers (2013).

n = het aantal observaties

p_0 = de geobserveerde kans om in het interval te vallen dat nul bevat

p_- = de geobserveerde kans om in het aangrenzende interval te vallen met een negatief resultaat

p_+ = de geobserveerde kans om in het aangrenzende interval te vallen met een positief resultaat

Het verwachte aantal observaties in het interval dat nul bevat = $\frac{1}{2}n(p_- + p_+)$

De variantie in het interval dat nul bevat = $\frac{1}{4}n(p_- + p_+)(2 - (p_- + p_+))$

$$\text{Test-statistiek } z = \frac{np_0 - \frac{1}{2}n(p_- + p_+)}{\sqrt{(1/4)n(p_- + p_+)(2 - (p_- + p_+))}}$$

Tabel 11. Discontinuïteitstest 'resultaat van het boekjaar' ($n=1.401$)

Interval	Aantal observaties	Geobserveerde kans	Verwacht aantal observaties	Standaardafwijking	Test-statistiek z	Significant op
$[-100.000 ; 0 [$	140	0,099928622				
$[0 ; 100.000 [$	333	0,237687366	156,5	11,791	14,970	0,1%
$[100.000 ; 200.000 [$	173	0,123483226				
$[-1.000 ; 0 [$	5	0,003568879				
$[0 ; 1.000 [$	13	0,009279086	6	2,444	2,864	1%
$[1.000 ; 2.000 [$	7	0,004996431				

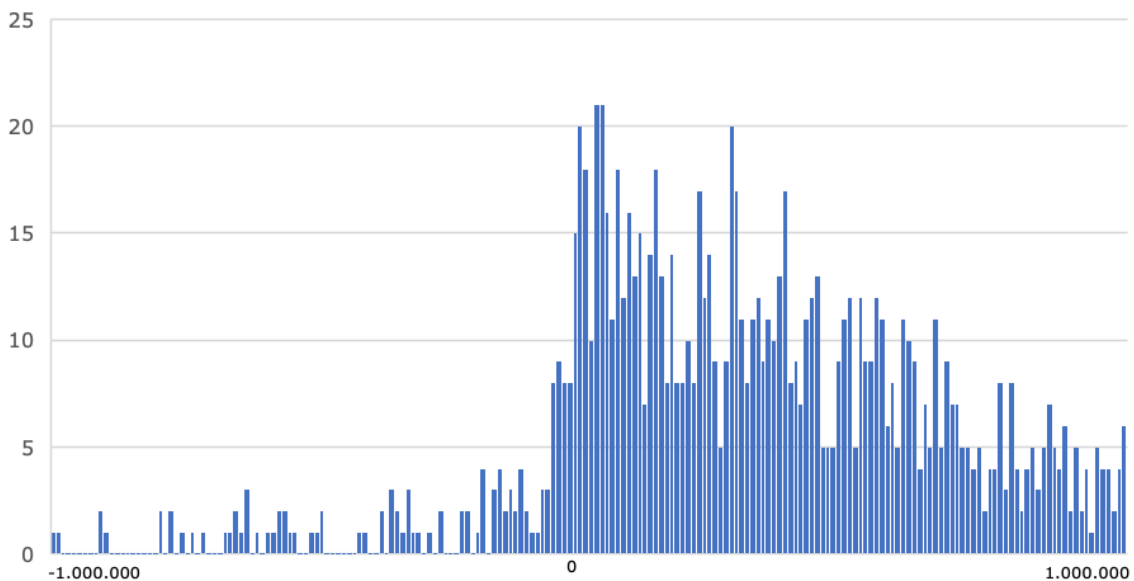
Dezelfde statistische discontinuïteitsanalyse rond nul wordt uitgevoerd voor de verdeling van 'resultaat van het boekjaar' gedeeld door 'totale activa'. Tabel 12 toont de resultaten van deze robuustheidstest. De intervallen in deze tabel zijn opnieuw analoog aan die van de studie van Jegers (2013). Ook voor de procentuele verhouding van het resultaat ten opzichte van totale activa blijkt de discontinuïteit rond nul in de steekproef statistisch significant. De resultaten van de Burgstahler-Dichev test blijven consistent over beide analyses.

Tabel 12. Discontinuïteitstest 'resultaat van het boekjaar/totale activa' ($n=1.401$)

Interval	Aantal observaties	Geobserveerde kans	Verwacht aantal observaties	Standaardafwijking	Test-statistiek z	Significant op
$[-1\% ; 0 [$	115	0,082084226				
$[0 ; 1\% [$	234	0,167023555	152	11,641	7,044	0,1%
$[1\% ; 2\% [$	189	0,134903640				
$[-0,1\% ; 0 [$	13	0,009279086				
$[0 ; 0,1\% [$	38	0,027123483	17,5	4,157	4,931	0,1%
$[0,1\% ; 0,2\% [$	22	0,015703069				

6.2 Correlatietest

In deze sectie wordt nagegaan of de discontinuïteit rond nul veroorzaakt wordt door accountingmanipulaties. Op basis van de verdeling van de variabele 'cashflow', zoals weergegeven in figuur 5, lijkt dit inderdaad het geval. 'Cashflow' vertoont geen duidelijke concentratie rond nul, wat erop wijst dat 'echte winstmanipulatie' niet de oorzaak is van de discontinuïteit rond nul die vastgesteld werd bij het 'resultaat van het boekjaar'. De verdeling van cashflow in figuur 5 suggereert dat accountingmanipulaties inderdaad systematisch toegepast worden waardoor het boekhoudkundig 'resultaat van het boekjaar' sterker geconcentreerd is rond nul (zie figuur 4). Om deze bewering statistisch te toetsen, wordt een correlatietest uitgevoerd, analoog aan de studie van Jegers (2013).

*Figuur 5. Cashflow (-1.000.000 < CF < 1.000.000)
Histogram rond 0 (200 gelijke intervallen)*

Als het rapporteren van een nulresultaat het gevolg is van accountingmanipulaties (H_2), dan is er een negatieve correlatie te verwachten tussen CF en MBMR en een positieve correlatie tussen de absolute waarde van CF en de absolute waarde van MBMR (Jegers, 2013). De correlaties worden getoond in tabel 13. Analoog aan de studie van Jegers (2013) wordt de correlatietest uitgevoerd voor de volledige steekproef ($n=1.401$), alsook voor de steekproef die beperkt is tot de vzw's met een MBMR dat verschillend is van nul ($n=1.368$). De resultaten in tabel 13 bevestigen H_2 : alle correlaties zijn substantieel, vertonen het verwachte teken en zijn significant op 1%.

Tabel 13. Correlaties tussen (de absolute waarde van) CF en (de absolute waarde van) MBMR

Variabelen	Pearson correlatie	Aantal vzw's
CF-MBMR	-.889***	1.401
CF-MBMR (MBMR $\neq$ 0)	-.901***	1.368
absCF-absMBMR	.902***	1.401
absCF-absMBMR (MBMR $\neq$ 0)	.914***	1.368

*** 1% significantieniveau (eenzijdig)

6.3 Regressieanalyse H₃ en H₅

Om het positieve modererende effect van subsidies (H₃) en donaties (H₅) op de positieve relatie tussen winst en neerwaartse accountingmanipulaties te testen, is een multivariate regressieanalyse geschikt. De werkwijze is hierbij opnieuw analoog aan de studie van Jegers (2013). Het meten van neerwaartse accountingmanipulaties gebeurt aan de hand van een negatief 'makkelijk boekhoudkundig te manipuleren resultaat' (MBMR). De steekproef bevat 1.350 vzw's met een 'negatief MBMR'. Om de interpretatie te vergemakkelijken, is de afhankelijke variabele in de regressieanalyse de absolute waarde van 'negatief MBMR'. 'Winst' betekent in deze studie 'ongemanipuleerde winst', wat geoperationaliseerd wordt aan de hand van een positieve cashflow. De variabele 'positieve CF' is bij een positieve cashflow gelijk aan waarde van de cashflow zelf, anders 0.

Regressiemodel 1 in tabel 14 introduceert de onafhankelijke en de controlevariabelen apart op een eenvoudige manier en verklaart 81,7% van de variantie in de absolute waarde van 'negatief MBMR'. De significante positieve bètacoëfficiënt van de onafhankelijke variabele 'positieve CF' geeft opnieuw bekrachtiging voor H₂: grotere positieve cashflows gaan samen met hogere absolute waarden voor MBMR. Er wordt gecontroleerd voor 'grootte' van de vzw's, wat ook een significante bètacoëfficiënt oplevert. Enkele sectordummy's vertonen eveneens een significant effect. De effecten van de centrale variabelen 'subsidieniveau' en 'donatieniveau' hebben echter weinig betekenis in dit eenvoudige eerste model. Regressiemodel 2 in tabel 14 toont een relevantere analyse om H₃ en H₅ te testen.

H₃ en H₅ geven aan dat de aanwezigheid van subsidies en/of donaties neerwaartse accountingmanipulaties richting een nulresultaat slechts versterken als het ongemanipuleerde resultaat groter is dan nul, wanneer er dus sprake is van een positieve cashflow. Het subsidie- en/of donatieniveau zal dus slechts een positief effect hebben op neerwaartse accountingmanipulaties als er een bedrag is om weg te manipuleren. Daarom zijn de interactie-effecten van subsidie- en donatieniveau met positieve cashflow in regressiemodel 2 relevanter dan de individuele effecten in model 1. Regressiemodel 2 verklaart 39,9% van de variantie in de absolute waarde van 'negatief MBMR'. H₃ en H₅ worden beide bevestigd door regressiemodel 2: zowel het subsidie- als het donatieniveau hebben een positief effect op de positieve relatie tussen (ongemanipuleerde) winst en neerwaartse accountingmanipulaties. De interactie van 'positieve CF' met 'subsidieniveau' heeft een positieve bèta, die significant is op 0,1%. De associatie tussen deze subsidie-interactieterm en de

absolute waarde van 'negatief MBMR' is 0,210. De bèta-coëfficiënt van de interactie van 'positieve CF' met 'donatieniveau' is ook positief en significant op 1%. De associatie tussen de donatie-interactieterm en de absolute waarde van 'negatief MBMR' is 0,083. Net zoals in regressiemodel 1, is de controlevariabele 'grootte' in model 2 opnieuw positief en significant. Ook bij de sectordummy's die controleren voor de activiteit van de vzw, blijken enkele sectoren een significant effect te hebben.

Tabel 14. Regressieanalyse: verklaren van (de absolute waarde van) 'negatief MBMR' (n=1.350)

Predictoren	(1)	(2)
Constant (1.000)	-1.371**	-9.293***
Positieve CF	0,866***	
Subsidieniveau (dummy)	-0,010	
Donatieniveau (dummy)	-0,026*	
Int: PosCF-Subs		0,210***
Int: PosCF-Don		0,083**
Sector (dummy's)	Ja	Ja
Grootte	0,053***	0,351***
Model		
F-waarde	329,468***	46,572***
R	0,905	0,614
R ²	0,819	0,378
Adjusted R ²	0,817	0,369

*, **, ***: respectievelijk 5%, 1% en 0,1% significantieniveau

Deze regressieanalyse wordt opnieuw uitgevoerd waarbij subsidie- en donatieniveau op een andere manier geoperationaliseerd worden. Tabel 15 toont de resultaten van deze robuustheidstest. In de hoofdanalyse is de meting van deze variabelen gebaseerd op de studie van Verbruggen & Christiaens (2012). Zowel subsidie- als donatieniveau zijn dummyvariabelen met waarde 1 wanneer de subsidies (donaties) als percentage van totale operationele opbrengsten groter zijn dan de sectormediaan, anders 0. Jegers (2013) hanteert een andere operationalisering. Het subsidieniveau wordt gemeten door het subsidiebedrag te delen door de totale activa, en er is geen omvorming tot dummyvariabele (Jegers, 2013). De regressieanalyses die tabel 15 weergeeft, zijn uitgevoerd met de alternatieve operationalisering van 'subsidieniveau' en 'donatieniveau' uit Jegers (2013). De interpretatie is identiek aan de hoofdanalyse. Regressiemodel 2 uit tabel 15 bevestigt enkel H₃, maar niet H₅. De bèta-coëfficiënt van de interactieterm van 'positieve CF' met 'subsidieniveau' is positief en significant op 0,1%. De bèta-coëfficiënt van de interactieterm van 'positieve CF' met 'donatieniveau' blijkt niet significant in de robuustheidstest.

Tabel 15. Regressieanalyse: verklaren van (de absolute waarde van) 'negatief MBMR' (n=1.350) (robustheidstest)

Predictoren	(1)	(2)
Constant (1.000)	-1.291**	-10.738***
Positieve CF	0,868***	
Subsidieniveau	-0,002	
Donatieniveau	0,005	
Int: PosCF-Subs		0,093***
Int: PosCF-Don		0,007
Sector (dummy's)	Ja	Ja
Grootte	0,048***	0,402***
Model		
F-waarde	327,720***	36,152***
R	0,905	0,566
R ²	0,818	0,320
Adjusted R ²	0,816	0,311

*, **, ***: respectievelijk 5%, 1% en 0,1% significantieniveau

6.4 Regressieanalyse H₄ en H₆

Om H₄ en H₆ te testen kan een gelijkaardige multivariate regressieanalyse uitgevoerd worden als in sectie 6.3. Opwaartse accountingmanipulaties worden gemeten door een 'positief MBMR', wat zou fungeren als de afhankelijke variabele in de regressieanalyse. Er blijken in de steekproef echter slechts 18 vzw's met een 'positief MBMR' aanwezig. Er bestaan allerhande vuistregels om te bepalen hoeveel observaties vereist zijn om een betekenisvolle regressieanalyse uit te voeren (Green, 1991). Men kan een constante speciëren of rekening houden met de verhouding tussen het aantal observaties en de onafhankelijke variabelen in het onderzoek. Green (1991) beargumenteert dat ook de effectgrootte van belang is bij het vastleggen van de steekproefomvang voor een regressieanalyse. Welke vuistregel ook gevolgd wordt, 18 observaties zijn in elk geval te weinig om een zinvolle regressieanalyse uit te voeren. H₄ en H₆ kunnen dus met de gekozen methodologie gebaseerd op de studie van Jegers (2013) niet op een betrouwbare manier getest worden.

6.5 Discussie

Sectie 6.5 behandelt de interpretatie van de resultaten van het empirisch winstmanipulatie-onderzoek bij Belgische non-profits. Deze sectie bespreekt eerst de voorkeur om een nulresultaat te rapporteren en hoe non-profits dit met accountingmanipulaties tot stand brengen. Vervolgens wordt er ingegaan op de modererende factoren uit het onderzoeksmodel. De impact van subsidies en donaties op de positieve relatie tussen winst en neerwaartse accountingmanipulaties wordt uitgelegd. Tot slot tracht deze sectie te verklaren waarom er voor de versterkende factoren bij opwaartse accountingmanipulaties geen betekenisvolle statistische analyse uitgevoerd kon worden.

Dit empirisch onderzoek toont aan dat er bij de gerapporteerde resultaten in de vzw-jaarrekeningen duidelijk een discontinuïteit is rond nul. Academicsi wezen al eerder op de relevantie van een resultaat

gelijk aan nul voor non-profits (Leone & Van Horn, 2005). Jegers (2013) en Verbruggen & Christiaens (2012) stelden dit fenomeen ruim een decennium geleden al empirisch vast in de Belgische non-profitsector. Omdat de kwaliteit van een heel aantal jaarrekeningen die toen onderzocht werden te wensen overliet (Verbruggen et al., 2011), is het waardevol om een soortgelijke studie te herhalen. De huidige studie zorgt opnieuw voor bevestiging: Belgische vzw's geven nog steeds de voorkeur aan het rapporteren van een nulresultaat.

Daarnaast kon ook empirisch aangetoond worden dat het gerapporteerde resultaat boekhoudkundig richting nul gestuurd werd. Omwille van de subjectieve aard van bepaalde accountingstandaarden lenen sommige rubrieken van de jaarrekening zich goed voor accounting winstmanipulatie (Leone & Van Horn, 2005). De wens om een bepaald resultaatcijfer te rapporteren kan voor non-profits de motivatie zijn om accountingmanipulaties uit te voeren (Jegers, 2013). Deze Belgische non-profitstudie bevestigt dat de discontinuïteit rond een gerapporteerd nulresultaat het gevolg is van accountingmanipulaties. Belgische vzw's passen accountingmanipulaties systematisch toe waardoor de verdeling van boekhoudkundige resultaten sterk geconcentreerd is rond nul.

Een non-profitorganisatie kan er specifieke belangen bij hebben om een winst- of verliescijfer boekhoudkundig weg te manipuleren. Zo blijkt uit het huidige onderzoek dat het subsidieniveau de positieve relatie tussen winst en neerwaartse accountingmanipulaties bij Belgische non-profits versterkt. Omdat voorgaande academische studies (Jegers, 2013; Verbruggen & Christiaens, 2012) tot verschillende bevindingen kwamen, was het de moeite waard om de impact van het subsidieniveau opnieuw onder de loep te nemen. De resultaten in hoofdstuk 6 van dit empirisch onderzoek zijn in lijn met de studie van Verbruggen & Christiaens (2012): neerwaartse accountingmanipulaties bij een ongemanipuleerd positief resultaat (winst) doen zich meer voor bij Belgische non-profits die een hoog bedrag aan subsidies verkrijgen. De overheid houdt bij de subsidietoekenning rekening met de winstgevendheid van non-profits (Verbruggen & Christiaens, 2012) en ontzegt hen belangrijke subsidies als blijkt dat ze zich commercieel gedragen (De Wulf, 2019). Daarom heeft een non-profitorganisatie er baat bij om een winstcijfer boekhoudkundig neerwaarts te sturen om zo aanspraak te (blijven) maken op subsidies.

Een tweede specifiek belang dat een rol speelt bij neerwaartse accountingmanipulaties door Belgische non-profits, is het donatieniveau. De resultaten van de huidige studie geven een indicatie dat het donatieniveau de positieve relatie tussen winst en neerwaartse accountingmanipulaties bij Belgische non-profits eveneens versterkt. Schenkers zouden minder geneigd zijn om geld te doneren aan non-profits die een beduidend winstcijfer rapporteren, omdat ze van mening zijn dat deze organisaties omwille van hun sterke financiële positie geen donaties nodig hebben (Frank et al., 1989; Leone & Van Horn, 2005). Non-profits hebben er dus belang bij om een winstcijfer boekhoudkundig neerwaarts te sturen, indien ze sterk afhankelijk zijn van donaties. Hoewel de statistische hoofdanalyse aangeeft dat neerwaartse accountingmanipulaties bij een ongemanipuleerd positief resultaat (winst) zich meer voordoen bij Belgische non-profits die een hoog bedrag aan donaties verkrijgen, wordt deze hypothese niet bevestigd in de robuustheidstest. Men dient dus de nodige voorzichtigheid aan de dag te leggen bij de interpretatie van de impact van het donatieniveau.

Ook bij opwaartse accountingmanipulaties werd verwacht dat bepaalde factoren een versterkend effect zouden hebben in het geval van een negatief ongemanipuleerd resultaat (verlies). De impact van subsidies en/of schuldfinanciering op de positieve relatie tussen verlies en opwaartse accountingmanipulaties kan echter niet zinvol getest worden met de gekozen methodologie in deze studie. Opwaartse accountingmanipulaties worden gemeten aan de hand van een positief 'makkelijk boekhoudkundig te manipuleren resultaat' (MBMR), een operationalisering die gebaseerd is op de studie van Jegers (2013). De steekproef bevat echter te weinig jaarrekeningen met een positief MBMR om een betekenisvolle regressieanalyse uit te voeren (Green, 1991). Het is logisch dat een negatief MBMR vaker voorkomt dan een positief MBMR. Het is immers makkelijker om winst te 'verstopten' met neerwaartse accountingmanipulaties. Een verlies boekhoudkundig wegwerken is veel moeilijker omdat de organisatie dan onbestaande winst moet 'creëren' met opwaartse manipulaties. De impact van subsidies en/of schuldfinanciering op opwaartse accountingmanipulaties kon in dit onderzoek dus niet empirisch aangetoond worden.

Deel 4: Conclusie

1. Algemene conclusie

Deze masterthesis geeft inzicht in de maatschappelijke relevantie van de Belgische non-profitsector. Non-profitorganisaties maken een belangrijk deel uit van de Belgische economie. De overheid erkent het economische gewicht dat deze sector vertegenwoordigt en dat uit zich in de integratie van Belgische non-profits in een nieuw wettelijk ondernemingskader. Boekhoudkundige verplichtingen voor bepaalde vzw's verschenen al in 2002, toen reeds een gedeelte van de verouderde vzw-wetgeving herzien werd. Één van die verplichtingen is de publicatie van een jaarrekening. Op basis van die publieke informatie ontstonden nieuwe mogelijkheden voor academisch onderzoek.

De focus van deze studie ligt op een gekend accountingfenomeen: winstmanipulatie. Het aantal studies over winstmanipulatie in de non-profitsector is erg beperkt. Deze masterthesis draagt dus bij aan een onderzoeksdomein dat nog volop in ontwikkeling is. Men zou kunnen vermoeden dat winstmanipulatie niet van toepassing is op non-profits, aangezien winst geen primair doel is voor deze bedrijfstak. Niets is minder waar: Belgische vzw's sturen boekhoudkundig het resultaat dat in de jaarrekening gerapporteerd wordt. De empirische resultaten van deze studie wijzen uit dat Belgische non-profitorganisaties de voorkeur geven aan de rapportering van een nulresultaat, wat tot stand komt met behulp van accountingmanipulaties. Bovendien kon aangetoond worden dat de relatie tussen een ongemanipuleerd positief resultaat (winst) en neerwaartse accountingmanipulaties versterkt wordt door het subsidieniveau. Neerwaartse winstmanipulatie doet zich meer voor bij Belgische non-profitorganisaties die flink gesubsidieerd worden. Het lijkt er verder op dat donaties hetzelfde modererende effect vertonen als subsidies, maar daarover geeft de empirische analyse van dit onderzoek geen volledig uitsluitel.

De bevindingen van deze studie zijn waardevol voor alle stakeholders en beleidsmakers die hun beslissingen baseren op de jaarrekeningen van Belgische non-profits. Het gerapporteerde resultaat is misschien niet volledig objectief, maar werd mogelijk richting nul gestuurd met accountingmanipulaties. Vooral voor de subsidiërende overheid is dit inzicht belangrijk omdat subsidies de relatie tussen winst en neerwaartse accountingmanipulaties versterken. Het is zinvol voor de overheid om te weten hoe non-profits omgaan met de informatie die ze hebben over de criteria voor subsidietoekenning. Uit dit onderzoek blijkt dat het subsidieniveau wel degelijk een rol speelt bij de mate waarin Belgische non-profitorganisaties hun resultaat boekhoudkundig neerwaarts sturen. De vrees dat het rapporteren van winst leidt tot het verlies van belangrijke subsidies, verklaart deze vaststelling.

Om het onderzoeksmodel in het empirisch deel van deze studie te testen, wordt de methode van Jegers (2013) gevolgd. Deze manier om accountingmanipulaties te operationaliseren is intuïtief goed te begrijpen, maar wordt (nog) niet frequent gebruikt bij onderzoek naar accounting winstmanipulatie. Oudere, ingewikkeldere modellen worden vaker gehanteerd binnen dit onderzoeksdomein. Het '*discretionary accruals model*' uit Jones (1991) is hier een gangbaar voorbeeld van. De methodologie van Jegers (2013) is interessant voor wetenschappelijk onderzoek, aangezien dit de mogelijkheden om accountingmanipulaties te operationaliseren uitbreidt. De huidige

studie past deze alternatieve methode toe in een nieuwe context en draagt hiermee eveneens bij aan de kennis binnen het accounting onderzoeksdomein.

2. Beperkingen en suggesties voor verder onderzoek

Hoewel de gehanteerde methodologie een belangrijke bijdrage biedt aan het accounting onderzoeksdomein, is dit ook een potentiële beperking van deze studie. De impact van subsidies en/of schuldfinanciering op de relatie tussen verlies en opwaartse accountingmanipulaties kon niet getest worden. De operationalisering van opwaartse accountingmanipulaties aan de hand van een positief 'makkelijk boekhoudkundig te manipuleren resultaat' (MBMR) zorgde voor een te klein aantal observaties in de steekproef waardoor een betrouwbare statistische analyse van de modererende effecten niet mogelijk was. Het zou kunnen dat opwaartse winstmanipulatie gewoon niet frequent voorkomt bij Belgische non-profits. Om hierover zekerheid te verkrijgen is het nuttig om het onderzoeksmodel van deze studie bijvoorbeeld toch te testen met het '*discretionary accruals model*' uit Jones (1991), naar analogie met de Belgische non-profitstudie van Verbruggen & Christiaens (2012). Het model van Jones (1991) tracht willekeurige *accruals* te onderscheiden van het totaal aan *accruals*, wat tot een andere operationalisering van accountingmanipulaties leidt dan de methode van Jegers (2013). Indien verschillende methodes aangeven dat opwaartse winstmanipulatie slechts bij een beperkt aantal Belgische vzw's voorkomt, kan overtuigd gesteld worden dat dit fenomeen zich in deze bedrijfstak niet frequent voordoet. Daarnaast gaf de statistische analyse geen zekerheid over het effect van donaties op neerwaartse accountingmanipulaties, in het geval van een positief ongemanipuleerd resultaat (winst). Het zou kunnen dat een andere manier van testen het modererende effect van donaties wel eenduidig kan vaststellen.

Verder onderzoek kan de kennis over winstmanipulatie in de Belgische non-profitsector zeker nog uitbreiden. De literatuurstudie van het huidige onderzoek bespreekt waarom non-profits hun resultaat boekhoudkundig zouden willen sturen. Twee elementen werden in de Belgische non-profitsector nog niet empirisch onder de loep genomen: reputatiekosten en belastingwetgeving.

De reputatiekosten houden verband met een prestatie maatstaf voor managers. Het management van een non-profit kan beoordeeld worden op basis van het resultaat van de organisatie om te bepalen of men erin geslaagd is de organisatie in *going concern* te laten functioneren (Leone & Van Horn, 2005). Het is immers noodzakelijk om op lange termijn op z'n minst een break-even resultaat te behalen om continuïteit te garanderen. Het rapporteren van een verlies zou dus gepaard kunnen gaan met een vorm van reputatieschade, met een dreiging tot ontslag als gevolg (Ballantine et al., 2007; Brickley & Van Horn, 2002; Leone & Van Horn, 2005). Het is interessant om na te gaan hoezeer deze perceptie leeft bij Belgische non-profitmanagers en of dit een impact heeft op de mate waarin het resultaat boekhoudkundig gemanipuleerd wordt. Dit fenomeen werd in België nog niet eerder onderzocht.

De belastingwetgeving wordt mogelijk in de toekomst belangrijker voor de Belgische non-profitsector. Het nieuwe Wetboek Van Vennootschappen en Verenigingen laat sinds kort toe dat vzw's in hoofdzaak economische activiteiten uitoefenen. Er wordt omwille van deze wetswijziging verwacht

dat meer vzw's aan de vennootschapsbelasting onderworpen zullen worden (De Wulf, 2019; Matheï, 2019), wat een hogere belastingdruk betekent dan de rechtspersonenbelasting die van toepassing is op niet-commerciële vzw's (De Broe, 2019). Bovendien zou dit de benadering van de fiscus kunnen veranderen, waarbij er meer gefocust wordt op de vennootschapsbelasting en de belastingadministratie strenger optreedt (Matheï, 2019). Het is echter nog te vroeg om de impact van het WVV goed te kunnen inschatten. Toch is het zinvol om deze ontwikkelingen in de gaten te houden. Als Belgische vzw's hogere belastingen riskeren wanneer ze voornamelijk economische activiteiten uitvoeren, hebben ze er belang bij om een winstcijfer neerwaarts te manipuleren. Internationaal onderzoek toont immers aan dat winstgevende non-profitorganisaties de aandacht van belastingautoriteiten trekken (Eldenburger et al., 2011; Leone & Van Horn, 2005).

Bibliografie

- Ballantine, J., Forker, J., & Greenwood, M. (2007). Earnings management in English NHS hospital trusts. *Financial Accountability & Management*, 23(4), 421-440.
- Barniv, R., Danvers, K., & Healy-Burress, J. P. (2005). An empirical examination of state & local revocations of tax-exempt status for nonprofit hospitals. *Journal of the American Taxation Association*, 27(2), 1-25.
- Bouwens, J., Hollander, S., & Schaepkens, F. (2004). *Accountability in (not-for-profit) hospitals: evidence of calculative management*. Retrieved from
- Brickley, J. A., & Van Horn, R. L. (2002). Managerial incentives in nonprofit organizations: Evidence from hospitals. *The Journal of Law & Economics*, 45(1), 227-249.
- Burgstahler, D., & Dichev, I. (1997). Earnings management to avoid earnings decreases & losses. *Journal of accounting & economics*, 24(1), 99-126.
- Commissie voor Boekhoudkundige Normen. (2010). *CBN-advies 2010/16 - Boekhoudkundige verwerking van subsidies, schenkingen en legaten, toegekend in contanten, in de jaarrekening van begunstigde grote en zeer grote verenigingen en stichtingen*. Retrieved from <https://www.cbn-cnc.be/nl/adviezen/boekhoudkundige-verwerking-van-subsidies-schenkingen-en-legaten-toegekend-in-contanten-in>
- Commissie voor Boekhoudkundige Normen. (2011). *CBN-advies 2011/13 - Overheidssubsidies*. Retrieved from <https://www.cbn-cnc.be/nl/adviezen/overheidssubsidies>
- Commissie voor Boekhoudkundige Normen. (2013). *CBN-advies 2013/2 - Het gebruik van de rekening 15 Kapitaalsubsidies door grote en zeer grote verenigingen en stichtingen*. Retrieved from <https://www.cbn-cnc.be/nl/adviezen/het-gebruik-van-de-rekening-15-kapitaalsubsidies-door-grote-en-zeer-grote-verenigingen-en>
- De Broe, L. (2019). *Vademecum Fiscale Falconis* Mechelen Wolters Kluwer Belgium NV.
- De Lembre, E. E. B., Balestra, C., & Christiaens, J. E. B. (2004). *Het nieuw boekhoudkundig stelsel van de grote en zeer grote verenigingen*: Brussel FOD Justitie 2004.
- De Wulf, H. (2019). *Het onderscheid vennootschap - vereniging na de invoering van het Wetboek van Vennootschappen en Verenigingen*. Retrieved from <http://www.law.ugent.be/fli/wps/showwps.php?wpsid=309>
- Eldenburger, L. G., Gunny, K. A., Hee, K. W., & Soderstrom, N. (2011). Earnings management using real activities: Evidence from nonprofit hospitals. *The Accounting Review*, 86(5), 1605-1630.
- FOD Justitie. Retrieved from https://justitie.belgium.be/nl/themas_en_dossiers/vennootschappen_verenigingen_en_stichtingen
- Frank, R. G., Salkever, D. S., & Mitchell, J. (1989). *Market forces & the public good: competition among hospitals & provision of indigent care* (0898-2937). Retrieved from
- Graydon Belgium. (2018a). *Dossier: de nieuwe vennootschapswetgeving*. Retrieved from <https://graydon.be/downloads/epaper-dossier-de-nieuwe-vennootschapswetgeving>
- Graydon Belgium. (2018b). *Non-profit: een uitbreiding van het ondernemerslandschap*. Retrieved from <https://graydon.be/downloads/report-non-profit-een-uitbreiding-van-het-ondernemerslandschap>

- Green, S. B. (1991). How many subjects does it take to do a regression analysis. *Multivariate behavioral research*, 26(3), 499-510.
- Healy, P. M., & Wahlen, J. M. (1999). A review of the earnings management literature & its implications for standard setting. *Accounting horizons*, 13(4), 365-383.
- Hoerger, T. J. (1991). 'Profit'variability in for-profit & not-for-profit hospitals. *Journal of Health Economics*, 10(3), 259-289.
- Jegers, M. (2010a). Donors and non-profit organisations' accounting manipulations: an overview of the literature. *Irish Accounting Review*, 17(1).
- Jegers, M. (2010b). The effect of board-manager agency conflicts on non-profit organisations' earnings & cost allocation manipulations. *Accounting & Business Research*, 40(5), 407-419.
- Jegers, M. (2013). Do Nonprofit Organisations Manage Earnings? An Empirical Study. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary & Nonprofit Organizations*, 24(4), 953-968.
doi:10.1007/s11266-012-9291-z
- Jiraporn, P., Miller, G. A., Yoon, S. S., & Kim, Y. S. (2008). Is earnings management opportunistic or beneficial? An agency theory perspective. *International Review of Financial Analysis*, 17(3), 622-634.
- Jones, J. J. (1991). Earnings management during import relief investigations. *Journal of accounting research*, 29(2), 193-228.
- Koning Boudewijnstichting. (2019). *Barometer van de verenigingen 2018*. Retrieved from <https://www.kbs-frb.be/nl/Activities/Publications/2019/20190318AJ>
- Leone, A. J., & Van Horn, R. L. (2005). How do nonprofit hospitals manage earnings? *Journal of Health Economics*, 24(4), 815-837.
- Matheï, S. (2019). *Hoe uw vzw aanpassen aan het nieuwe wetboek?*
- NBB. Groottecriteria verenigingen en stichtingen (V&S). Retrieved from <https://www.nbb.be/nl/balanscentrale/opmaken/groottecriteria/groottecriteria-verenigingen-en-stichtingen>
- Omer, T. C., & Yetman, R. J. (2003). Near zero taxable income reporting by nonprofit organizations. *Journal of the American Taxation Association*, 25(2), 19-34.
- Perols, J. L., & Lougee, B. A. (2011). The relation between earnings management & financial statement fraud. *Advances in Accounting*, 27(1), 39-53.
- Rigo, C., Biernaux, O., & Volon, H. (2017). *Het economische gewicht van instellingen zoder winstoogmerk in België (uitgave 2017)*. Retrieved from <https://www.kbs-frb.be/nl/Activities/Publications/2017/306217>
- Takeuchi, Y. (2004). On a statistical method to detect discontinuity in the distribution function of reported earnings. *Mathematics & Computers in Simulation*, 64(1), 103-111.
- Trueman, B., & Titman, S. (1988). An explanation for accounting income smoothing. *Journal of accounting research*, 127-139.
- Verbruggen, S. (2011). *Nonprofit organizations: Financial reporting, auditing & earnings management*. Ghent University,
- Verbruggen, S., & Christiaens, J. (2012). Do Non-profit Organizations Manage Earnings toward Zero Profit & Does Governmental Financing Play a Role? *Canadian Journal of Administrative Sciences / Revue Canadienne des Sciences de l'Administration*, 29(3), 205-217.
doi:10.1002/cjas.1219

Verbruggen, S., Christiaens, J., & Milis, K. (2011). Can resource dependence & coercive isomorphism explain nonprofit organizations' compliance with reporting standards? *Nonprofit & Voluntary Sector Quarterly*, 40(1), 5-32.